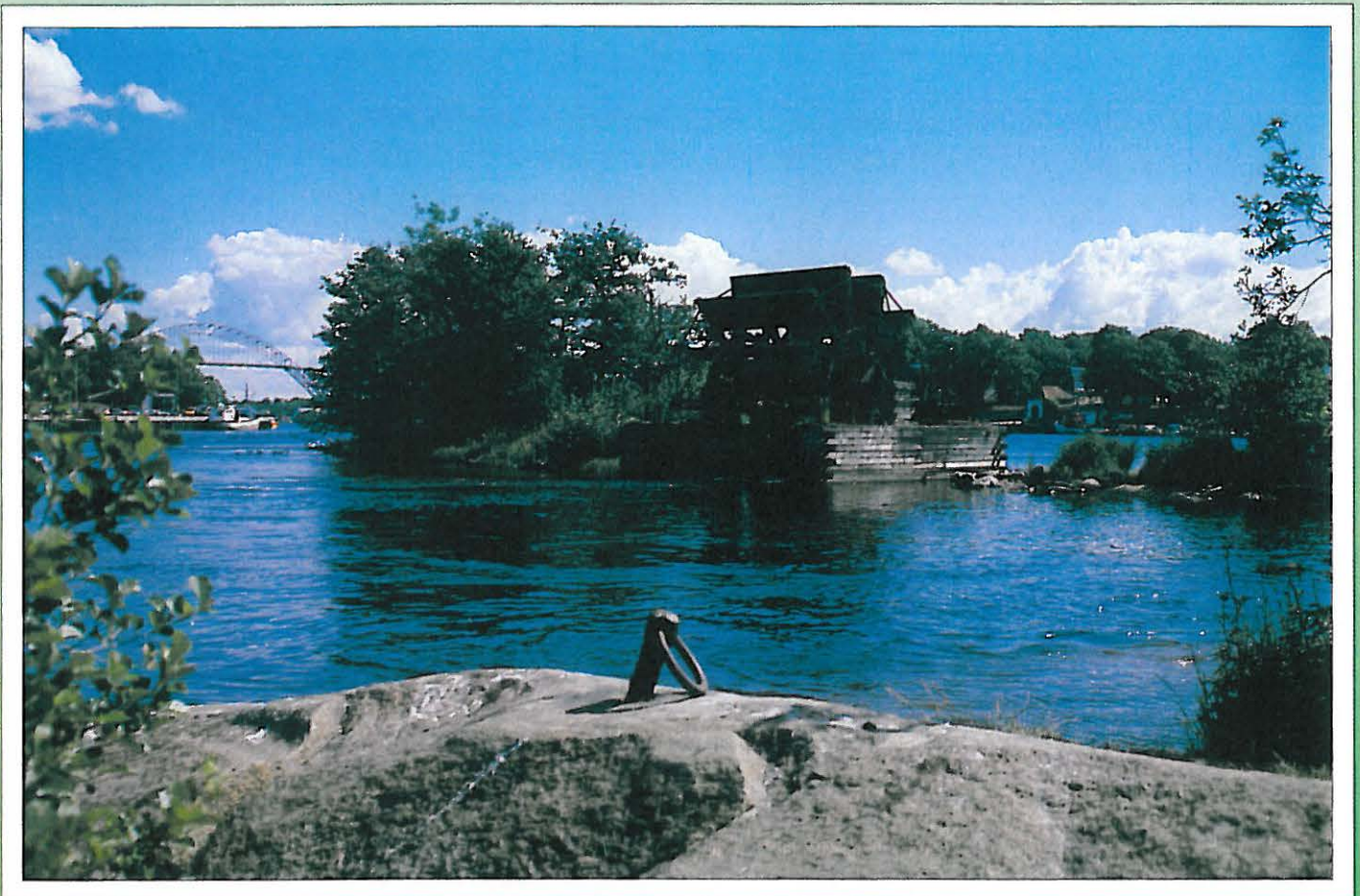

MILJØPLAN ØSTFOLD

Utfordringer, mål og strategier mot år 2000

Fylkesmannen i Østfold
Miljøvern avdelingen

Forord

Foreliggende rapport utgjør miljødelen til fylkesplanen for Østfold 1992-95.

Rapporten er utarbeidet i samarbeid med en styringsgruppe, og har vært ute på høring.

Utfyllende og mer detaljerte beskrivelser av utfordringer - særlig innen naturvern og friluftsliv, finnes i miljøvernavdelingens strategiske plan 1990-93. Denne ble også fremmet som del av fylkesplan.

Sammen skulle disse 2 rapportene danne en miljøstatus for Østfold.

Moss, mars 1992

Inge Eikland
fylkesmiljøvernsjef

Innhold

Utviklingstrekk mot år 2000	Side
Internasjonale utviklingstrekk	1
Nasjonale utviklingstrekk	4
Regionale utviklingstrekk	7
Befolkningsutvikling	7
Arbeidsmarked	12
Miljøutfordringer	18
Satsingsområder og mål	
Omgivelsene	25
Omgivelsene - Arealforvaltning	25
Planlegging	25
Landskap	26
Kulturminner og bygningsvern	29
Utbyggingsmønster	30
Nærområder	31
Kommunikasjonsårer	32
Forsvaret	35
Omgivelsene - Forurensning	36
Luft	36
Vann	37
Mål og strategier	
Omgivelsene - Arealforvaltning	39
Planlegging	39
Landskap	39
Kulturminner og bygningsvern	41
Utbyggingsmønster	42
Nærområder	42
Kommunikasjonsårer	43
Forsvaret	44
Omgivelsene - Forurensning	45
Luft	45
Vann	46

Utviklingstrekk mot år 2000

Internasjonale utviklingstrekk

Nye grenser i Europa

De prosesser som startet i Øst-Europa i 1989 kom brått og uventet. Ingen har oversikt over hvor langt disse vil gå. De oppløsnings-tendenser vi ser er grunnlag for nye endringer som dels er basert på etnisk og dels på religiøs tilhørighet. Et stykke ut i 90-åra må vi nok friske opp geografikunnskapene.

Nye og økende flyttestrømmer i Europa

Økonomien i de "nye" land er dårlig. Produksjonsutstyret er nedslitt. Møtet med vestlig markedsøkonomi vil føre til bortfall av statssubsidier. Disse landene vil derfor i første halvdel av 90-åra miste mange arbeidsplasser. Det kan bli store sosiale problemer, som igjen vil føre til politisk uro. Høye ledighetstall vil tvinge mange til Vest-Europa i jakten på en ny framtid. Dersom ikke arbeidsledigheten bringes under kontroll, kan dette også føre til motsetninger mellom folkegrupper.

Det blir viktig å utvikle nye samarbeidsprosjekter innenfor områder som handel og kultur med land i Øst-Europa som en del av avspenningspolitikken og for å bygge ned Øst/Vest-sillet. I Østfold må enkeltprosjekter og kontakter bevisst benyttes i bestrebelsene for å normalisere samkvemmet mellom land og folk som omfattes av den tidligere Øst/Vest-konflikten.

Nord-sør konflikter

Avspenningen mellom Øst og Vest vil trolig fortsette. Hjelpeprogrammer av økonomisk og annen art fra vestlige land vil bli dreiet mer østover. Dette vil kunne gå på bekostning av de tradisjonelle U-land, og konflikten mellom Sør og Nord vil skjerpes.

Større fart på internasjonaliseringen

Med sin utadvendte økonomi vil Norge være sterkt avhengig av det som skjer i Europa, uansett hvilken formell tilknytning vi får. Vest-Europa vil fortsatt være vårt viktigste marked. Det vil derfor være nødvendig med nær tilpasning til det som skjer i EF-landene.

Samtidig stiller utviklingen i Øst-Europa oss overfor nye utfordringer.

Vi må sørge for at Østfold utnytter de fordeler som blant annet ligger i vår geografiske plassering og våre industritradisjoner, slik at det som er i gang kan bidra til vekst i fylkets næringsliv.

De store blir større

I de siste åra har vi sett et tiltagende samarbeid/sammenslutning av større internasjonale bedriftsenheter.

Samarbeidet mellom stater og virksomheter i Europa vil bli forsert, ikke minst for at Europa skal komme godt ut i konkurranse med USA og Japan. De store vil bli større. Produksjon kan bli overført til land/områder med et lavere kostnadsnivå. Dette vil gi Norge spesielle utfordringer.

Flere små og mellomstore bedrifter

Samtidig fører store forandringer i marked og teknologisk utvikling til at antall små- og mellomstore bedrifter øker. Dette er en tendens som er sterk både i USA og Europa og som sannsynligvis vil vedvare i 90-åra. For å kunne videreføre utviklingen i disse bedriftene, og kunne eksportere, vil de bli avhengig av nye samarbeidsformer.

Styrket krav til kompetanse og kvalitet

Konkurransen om markeder vil bli hard i 90-åra. Dette vil stille store krav til effektiv og lønnsom drift samtidig som høy kvalitet på varer og tjenester vil være avgjørende. I alle deler av næringslivet vil derfor kravet til økt kompetanse bli sterkt.

Mer elektronikk

Informasjonsteknologi og elektronikk vil for alvor få sitt gjennombrudd i 90-åra. Dette åpner muligheter for omlegging av produksjon, annen organisering av arbeidsdagen, rasjonalisering av service-tjenester, fjernundervisning og mye annet.

Men vi må være oppmerksomme på at en slik utvikling kan føre til bortfall av tradisjonelle arbeidsplasser og fremmedgjøring. Dessuten krever avansert elektronikk omfattende sikkerhetsrutiner i forhold til ulykker, sabotasje og krisesituasjoner.

Oppsving for religioner og ideologier

Sammen med gjennomslaget for ny elektronikk i mange livssituasjoner, vil internasjonaliseringen kunne føre til fremmedgjøring

av befolkningen. Tapte kontakter med røtter og tradisjoner vil kreve nye holdepunkter i religion og politiske ideologier.

Oppsving for tradisjonelle kulturaktiviteter

De samme faktorer vil føre til at folk søker tilbake til mer tradisjonelle kulturaktiviteter. Museer, teatre, opera og konserter vil bli oppsøkt oftere. Slike aktiviteter vil bli en reell konkurrent til sport og idrett om støttemidler fra næringslivet.

Jernbaneutbygging

Etter årtier med stagnasjon er jernbanen bokstavelig talt på full fart gjennom Europa. Med ny teknologi og høyhastighetstog vil jernbanen stadig ta markedsandeler fra fly- og privatbiltransporten på korte og mellomlange reiser. Ikke minst fordi jernbanen er et miljøvennlig transportmiddel, vil 90-åra bli jernbanens 10-år.

Styrking av miljøvernarbeidet

I siste halvdel av 80-åra opplevde vi flere plutselige miljøkatastrofer med virkninger over landegrensene. Det er nok å nevne Tsjernobylulykken. Samtidig ble vi kjent med andre, mer langsomtvirkende, forhold som truer livsmiljøet. Her tenker vi først og fremst på virkningene av klimagasser, spesielt utslipp av CO₂ og nedbryting av ozonlaget.

Gjennom den såkalte drivhuseffekten medfører utslipp av klimagasser oppvarming av jordoverflaten. Dette kan blant annet føre til at havnivået stiger og at det som følge av økt fordampning kan bli større nedbørmengder. Dersom utslipp av ozon-nedbrytende forbindelser øker, vil det livsviktige ozon-laget bli redusert samtidig som drivhuseffekten forsterkes.

Økt kunnskap om slike forhold har bidratt til å gi miljøvernarbeidet vind i seilene verden over. Det er ikke sannsynlig at vi i 90-åra slipper unna lignende katastrofer. Vi må derfor sørge for å ha best mulig beredskap mot slike trusler. En slik beredskap vil både måtte omfatte det å forhindre at katastrofer inntreffer og det å sette i verk de nødvendige tiltak når katastrofer skjer.

Politisk sett vil miljøvernarbeidet bli ytterligere forsterket i 90-åra.

Nasjonale utviklingstrekk

Skiftende regjeringer

På vår hjemlige arena har regjeringsmakten vekslet mellom de to store politiske blokker de siste par 10-år. Styringsgrunnlaget har vært ustabilt. Mye av den politiske energi har gått med til forhandlinger og drøftelser av enkeltspørsmål. Det har derfor vært vanskelig å trekke opp langsiktige, forpliktende strategier. Det er lite som tyder på at denne situasjonen vil forandre seg vesentlig i 90-åra.

68-generasjonen som pressgruppe

En slik situasjon vil pressgrupper vite å utnytte. I 90-åra vil endringene i befolkningens alderssammensetning føre til at mye av oppmerksomheten flyttes fra de unge til de eldre. Dette vil ikke minst 68-generasjonen sørge for, når de oppdager at de er i ferd med å bli gamle.

Felles kamp mot ledighet

De fleste signaler tyder på at vi må venne oss til å leve med ledighetstall som er høyere enn i tidligere år. De rasjonaliseringsgevinster som ligger i ny teknologi vil redusere behovet for arbeidskraft. Samtidig vil arbeidsstyrken øke noe. Felles kamp mot ledighet vil derfor bli en hovedutfordring i 90-åra.

Vekstmulighetene ligger i de små og mellomstore bedrifter

Selv om de store industri- og finansinstitusjoner vil bli større gjennom fusjoner og samarbeidsavtaler, vil sysselsettingen i denne del av næringslivet gå tilbake. Sterk effektivisering og rasjonalisering vil redusere behovet for sysselsatte i de større bedriftene. Samtidig vil raske endringer i teknologi og marked muliggjøre etablering og utvikling av små og mellomstore bedrifter som kan utnytte nisjer i markedet. Behov for kapital og kunnskap, for blant annet å kunne drive eksport, vil kreve økt samarbeid mellom slike bedrifter. Hjelp til etablering av samarbeidsordninger, støtte til nye bedrifter og bistand til utvikling av eksisterende små- og mellomstore bedrifter vil bli et økt offentlig ansvar i åra framover.

Omstilling i offentlig sektor

Offentlig sektor vil redusere sin andel av sysselsettingen. Problemene på arbeidsmarkedet vil bare i liten grad bli forsøkt løst ved å øke sysselsettingen her. Den rasjonalisering og effektivisering som har startet i offentlig sektor vil fortsette.

Nye styringsmodeller i det offentlige

Dagens styringsmodeller i det offentlige er basert på sektorer og hovedutvalg. Stadig flere synes å mene at både politikere og ansatte i administrasjonen preges for sterkt av sitt sektorsyn. Vilkårene for helhetstenkning er dårlige både i stat, fylker og kommuner. For å bøte på dette, er det etablert nye forvaltninger utenpå de gamle i form av ombud. Disse skal passe på at ulike befolkningsgruppers behov ivaretas på en skikkelig måte.

Et alternativ til sektormodellen kan være en områdemodell hvor den geografiske enhet splittes opp i mindre selvstyrte enheter som er mer oversiktlige. Bydelsutvalg er eksempel på dette. Et annet alternativ kan være å innrette den offentlige forvaltning mer direkte mot de befolkningsgrupper man skal betjene - en slags funksjonsmodell. Det foreliggende fylkesplanarbeidet kan betraktes som et forsøk på en slik tilnærming.

Fylkesgrensene har vært uendret i generasjoner. Disse er derfor dårlig tilpasset vårt moderne samfunn. Kommunegrensene har blitt flikket på med jevne mellomrom. Man vil oppdage at stadig flere problemstillinger må betraktes ut over snevre administrative grenser. Fleksible samarbeidsordninger som er geografisk tilpasset spesielle utfordringer vil måtte etableres.

I det kommende 10-år vil vi kunne oppleve endringer her. Dessuten vil det bli foretatt en grenseoppgang mellom statens regionale administrasjon og fylkeskommunen.

Endringer av offentlige overføringsordninger

Økt internasjonalisering, de ulike sektorens muligheter i en endret konkurransesituasjon og økte miljøkrav vil måtte føre til endringer i offentlige overføringsordninger generelt. Dette vil få betydning for næringslivets struktur, og overføringene til de ulike sektorer og næringer vil bli revurdert i 90-åra.

Endrede vilkår for landbruksdriften

For landbruket vil dette kunne få betydning både for sysselsetting, bruksstruktur og driftsformer.

Mer til pleie og omsorg

Spesielt det store behovet for midler på pleie- og omsorgsiden vil føre til at fordelingen av offentlige midler må revurderes. Disse behovene vil ikke kunne dekkes ved vanlige budsjettjusteringer fra år til år. Enkelte sektorer vil måtte få nedgang i sine budsjetter.

Styrket kollektivtrafikk - restriksjoner på bruk av privatbil

Økende miljøsyn vil få stor betydning for hverdagen i 90-åra. I første omgang vil vi merke dette i transportsektoren. I våre største byområder vil kollektivtrafikken bli styrket samtidig som det vil bli innført restriksjoner på bruk av privatbil.

Mer liv i byene

Sterkt stigende transportkostnader vil føre til at folk prioriterer sentralt beliggende boliger. Etterkrigsgenerasjonen har i stor utstrekning etablert seg i villaområder. Disse vil i løpet av 90-åra oppleve at barna flytter hjemmefra og stifter familie. Mange vil da finne det u hensiktsmessig å bli sittende med romslige eneboliger på store tomter. De vil foretrekke å bytte bolig, gjerne i samme distrikt, til noe som er mer lettstelt og kanskje sentralt. Sammen med et oppsving for kulturaktiviteter vil slike forhold føre til at det blir mer liv i byene igjen.

Strengt utslippskrav og miljøavgifter

Miljøskadelige produkter og virksomheter vil bli belagt med avgifter. I utgangspunktet vil skjerpede renskrav og avgifter møte motstand på grunn av økte kostnader og frykt for at arbeidsplasser skal gå tapt. Strengt miljøkrav vil etterhvert bli vanlig internasjonalt. Da vi her i landet ser ut til å være tidlig ute på dette området, vil vi kunne få et forsprang på våre konkurrenter.

Regionale utviklingstrekk

Befolkningsutvikling

Fleksibilitet, samlokalisering og høyere planberedskap

Et tidsperspektiv på 10 år er naturligvis for kort til å fange opp behov for større snuoperasjoner som angår befolkningens behovsdekning. Den tid vi har passert har vært preget av relativ jevn tilgang både på yngre og eldre mennesker. Institusjoner har stort sett blitt dimensjonert deretter. Særlig på skolesektoren er det bygget egne enheter for de ulike aldersgrupper. Man har vennet seg til et spesialisert og høyt aktivitetsnivå. Nå merker vi resultatet av tidligere års store svingninger i fødselstall. Det er ikke lenger grunnlag i befolkningen for det samme aktivitetsnivå for de samme befolkningsgrupper som tidligere. Dessuten sliter man med dårlig økonomi. I stadig flere kommuner går det diskusjoner om nedleggelse av og sammenslutning av skoler.

Slike diskusjoner tar ofte lang tid og starter gjerne en tid etter at omslaget i den aktuelle aldersgruppe har inntruffet. Antallet 7-åringer har for eksempel gått ned i mange år. Nå stiger tallet igjen slik at det etter årtusenskiftet igjen vil kunne være like mange elever i barneskolen som det var i begynnelsen av 80-åra.

På grunn av store endringer i fødselstallene i periodene 1920-46 og 1970-95 kan det både i helsesektoren og skolesektoren forventes store variasjoner i befolkningsgrunnlaget fra år til år. Stikkord for planleggingen på disse områdene må derfor bli større fleksibilitet og samlokalisering av tiltak for ulike aldersgrupper.

Dette vil blant annet kunne bety felles utnyttelse av kommunale og fylkeskommunale bygninger, avhengig av behovet til enhver tid. Dessuten må man få en langt høyere beredskap slik at tiltak kan settes inn i tide og ikke lenge etter at endringer har inntruffet.

Mindre innflytting og stabilt folketall

I Østfold bor det nå litt over 238 000 personer. Det er nærmere 5 000 flere enn ved inngangen til forrige 10-år. Økningen kom hovedsakelig i åra 1986, 1987 og 1988. Da var innflyttingen til fylket vesentlig større enn utflyttingen. Antall fødte og antall døde har ligget på omtrent samme nivå hvert år. Befolkningsveksten i 80-åra skyldes derfor flytteoverskuddet.

I samme periode var det nær sammenheng mellom innflyttingen og ledigheten i fylket. I år med stigende ledighet gikk innflyttingen ned, mens den tok seg opp igjen når situasjonen på arbeidsmarkedet bedret seg.

Med de utsikter som foreligger for arbeidsmarkedet, er det lite som tyder på at totalbefolkningen i fylket vil øke noe særlig.

Store endringer i befolkningens alderssammensetning

For tiden er det omtrent like mange utflyttere som innflyttere til fylket. Befolkningsprognoser fram mot år 2000 basert på en slik forutsetning gir naturlig nok små endringer i fylkets totale folketall. Derimot kan det, som nevnt over, forventes store endringer i antall personer i de ulike aldersgrupper, noe som vil få stor betydning både for offentlig og privat virksomhet i fylket. Diagrammene på neste side viser hvilke prosentvise endringer vi kan regne med innen de enkelte aldersgrupper.

Mange flere kvinner enn menn over 50 år

Totalt sett er det omtrent 2 prosent flere kvinner enn menn i Østfold. Fordelingen varierer sterkt med alder. Under 50 år er det 2 prosent flere menn enn kvinner. Av dem som er passert 50 år er 55 prosent kvinner, mens det er dobbelt så mange kvinner som menn over 80 år.

Stigende fødselstall fram mot midten av 90-åra.

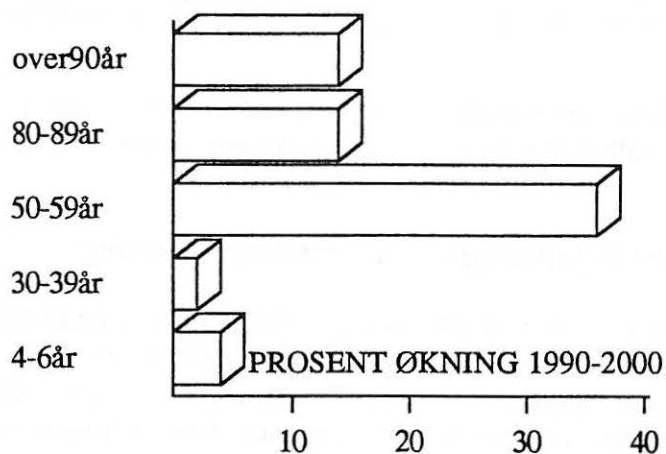
I slutten av 70-åra ble det født omtrent 3 500 nye østfoldinger hvert år. Mot midten av 80-åra var tallet sunket med mer enn 1 000, mens det i de siste år har økt sterkt igjen. I 1990 til omtrent 3 000. Fram mot midten av 90-åra kan vi igjen oppleve fødselstall godt over 3 000 i fylket.

Hvor høye tallene vil bli, er foreløpig et åpent spørsmål. Dette avhenger både av generelle samfunnsforhold, og ikke minst av nasjonal politikk. Dersom støtten til småbarnsfamilier settes høyt nok og andre forhold legges til rette for det, vil fødselstallene kunne øke vesentlig.

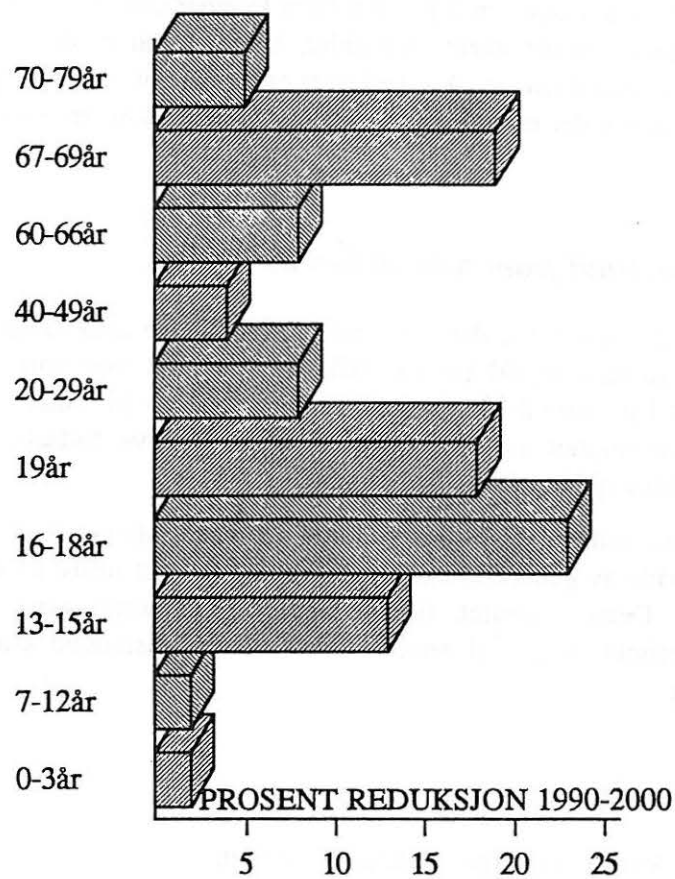
Flere førsteklassinger

Antall 7-åringer vil stige i hele planperioden.

ALDERSGRUPPER SOM ØKER I 90-ÅRA

ALDERSGRUPPER MED NEDGANG I 90-ÅRA

Like mange i barneskolen

Antall elever i barneskolen vil ved utgangen av 10-året være omtrent det samme som i dag. Den nedgang vi nå ser, vil vedvare til rundt 1995. Deretter vil vi få en mindre økning.

Langt færre i ungdomsskolen

Den treårsgruppe som sogner til ungdomsskolen, vil få en jevn og sterk nedgang helt fram til slutten av 10-året.

25 prosent reduksjon i gruppen 16-18 år

Antallet 16 til 18-åringer vil bli redusert med omtrent en fjerdedel fram mot år 2000. Nærmere 80 prosent av ungdommene i denne aldersgruppe tar videregående utdanning. Det er ikke uten videre gitt at den sterke reduksjon i antallet vil føre til at det blir bedre plass i de videregående skoler. Mange elever skifter studieretning under veis og er således lenger i systemet enn 3 år. Dagens vanskelige situasjon på arbeidsmarkedet og et generelt økende behov for videregående opplæring har dessuten ført til at mange som er eldre enn 18 år tar opp igjen sin utdanning.

Færre rekrutter

Når det gjelder antallet 19-åringer, vil dette bli redusert med nærmere 20 prosent i planperioden. Dette forhold bør få betydning både for inntak til universiteter og høyskoler, forsvaret og sjåførskolene.

Færre nye familier

I 10-års gruppen mellom 20 og 29 år blir det omtrent 4 000 færre i Østfold. Nedgangen kommer først etter et par år med stigning. Det er stort sett i denne aldersgruppe folk etablerer seg i egne hjem. Reduksjonen vil derfor kunne få betydning både for boligbygging og møbelomsetning.

Like mange 30 til 50-åringer

Antall personer i gruppen 30 til 50 år vil endre seg lite.

Sterk økning i antall 50-åring

De største forandringene skjer i gruppen 50 til 60 år. Antallet vil øke med nærmere 10 000 i løpet av 90-åra. Økningen tar først til mot midten av 10-året, og skyldes sterkt stigende fødselstall i 40-åra.

50-åring med solid økonomi

Aldersgruppen har mange spesielle kjennetegn som vil kunne få stor betydning for økonomi og samfunnsliv i siste halvdel av 90-åra.

Vi har tidligere nevnt at gruppen vil bringe pleie- og omsorgsfunksjoner i fokus. Dessuten at mange i denne aldersgruppen vil skifte bolig fra villaområder til mer sentralt områder.

Den enkeltes økonomi vil blant annet være avhengig av arbeidsmarkedet, skattesystemet, og antall re-etableringer på grunn av endringer i familiesituasjonen/sivilstatus. Ved vanskelige sysselsetningsmuligheter, kan gruppen være i en utsatt alder og få problemer. Men mange vil sitte med gjeldfrie hus og tomme barnerom, og være en økonomisk sterk gruppe. Videre vil formuesoverføringer fra foreldregenerasjonen få langt større betydning for etterkrigs-generasjonen enn for tidligere generasjoner.

Hva vil så aldersgruppen være opptatt av? Kanskje er det pensjonsforsikring eller varige forbruks-goder som båter og biler? Kanskje er det reiser og fritidsaktiviteter?

Færre yngre eldre

De yngste eldre, de mellom 60 og 80 år, vil gå tilbake med nærmere 10 prosent fram mot år 2000.

Trangere på sykehus og i pleiehjem

Antall personer over 80 år vil stige med nærmere 15 prosent, eller 1 500 personer. Dette vil få betydning både for helsetjeneste og eldreomsorg. For å få ressurser nok til dem som trenger det, kan det bli større behov for å finne løsninger utenfor institusjon, og for å aktivisere de yngre eldre.

Nedgang i antall døde mot slutten av 90-åra

Menn lever i gjennomsnitt omtrent 72 år, mens kvinner har en levealder som er nærmere 8 år høyere. Fra 1920 og fram til midten av 30-åra sank antall fødte i landet fra omtrent 70 000 til vel 40 000.

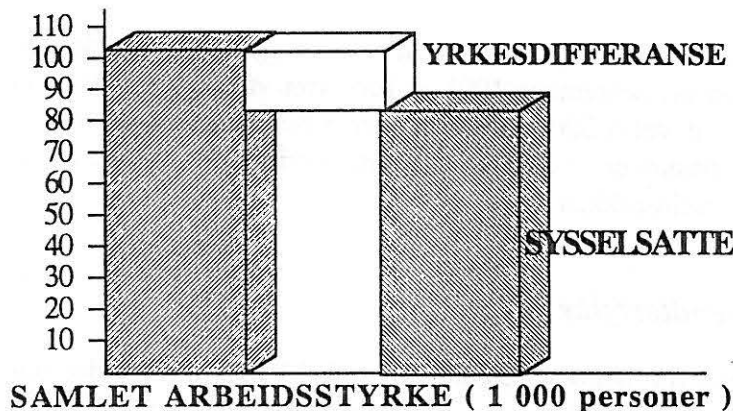
Mot slutten av 90-åra vil derfor antall døde kunne gå vesentlig ned. Denne nedgangen vil vedvare til rundt år 2010.

Arbeidsmarked

Stort tap av arbeidsplasser i 80-åra

Grovt sett er situasjonen på arbeidsmarkedet i Østfold slik det framgår av figuren nedenfor.

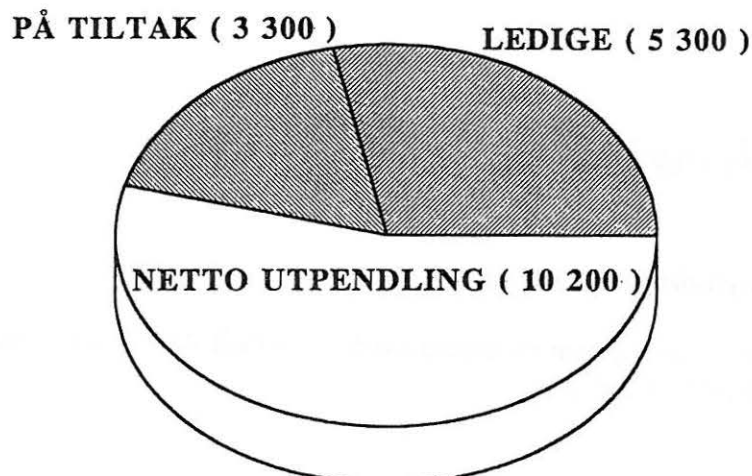
ARBEIDSMARKEDET I ØSTFOLD

Det mangler nærmere 20 000 arbeidsplasser i Østfold. Forholdene har forverret seg vesentlig gjennom 80-åra. Ved utgangen av 1989 var det mellom 8 000 og 9 000 færre arbeidsplasser i Østfold enn på tilsvarende tidspunkt i 1980. I første halvdel av 80-åra ser det ut til at arbeidsmarkedet i Oslo/Akershusområdet fungerte som støttemper for de sjokk arbeidsmarkedet i Østfold ble utsatt for. Svært mange ble pendlere til nabofylkene i nord.

De problemer som igjen oppsto på arbeidsmarkedet i slutten av 80-åra kunne ikke avhjelpes på samme måte siden nabofylkene også manglet arbeidsplasser. Ledigheten økte derfor sterkt. Diagrammet nedenfor viser den omtrentlige fordeling av beregnet yrkesdifferanse.

FORDELIG AV YRKESDIFFERANSEN

Tallene over er beregnet og gjelder som gjennomsnitt for 1990. Situasjonen pr. september 1991 er forverret ytterligere slik at antall ledige da var vel 6 300 mens noe over 3 800 personer var på tiltak. Utsiktene framover er ikke lyse. Flere bedrifter har varslet at de vil redusere arbeidstokken.

Østfold - et pendlerfylke

Bak tallene for netto utpendling på vel 10 000 skjuler det seg en utpendling på over 15 000 og en innpendling på omtrent 4 000. Det er altså nærmere 20 000 personer som berøres av pendling over fylkesgrensen. I et fylke som Østfold er det også selvsagt svært mange arbeidsreiser over kommunegrensene.

Stor ledighet i Østfold

Summen av ledige og personer på tiltak er rundt 10 000. I tillegg kommer et ukjent, men trolig høyt antall eldre arbeidstakere, som har avsluttet sin yrkeskarriere før oppnådd pensjonsalder. Dessuten gjør den vanskelige situasjonen på arbeidsmarkedet at mange, spesielt kvinner, ikke melder seg ledige. De reelle ledighetstallene er derfor høyere enn det som er beregnet over.

Det er vanlig å skille mellom 4 typer ledighet. Den ledighet som oppstår som følge av generell nedgang i den økonomiske aktivitet kalles gjerne konjunkturledighet. Strukturledighet kommer som en følge av større endringer i oppbyggingen av virksomhetene og er av

mer langvarig karakter enn konjunkturledigheten. Sesongledighet oppstår gjerne i bransjer hvor aktiviteten varierer med årstiden. Den ledighet som er knyttet til skifte av jobb kalles friksjonsledighet, og oppfattes vanligvis ikke som et problem.

Av de nevnte typer ledighet er strukturledigheten den alvorligste, fordi den er mer langvarig enn de andre typene. Gjennom de endringer som har skjedd i skipsbyggingsindustrien, har Østfold blitt sterkt rammet av strukturledighet. Den sterkt oppblåste aktivitet i varehandelen i midten av 80-åra er nå avløst av stor konjunkturledighet i samme bransje. Mange bygg står tomme og omsetningsvolumet er lavt.

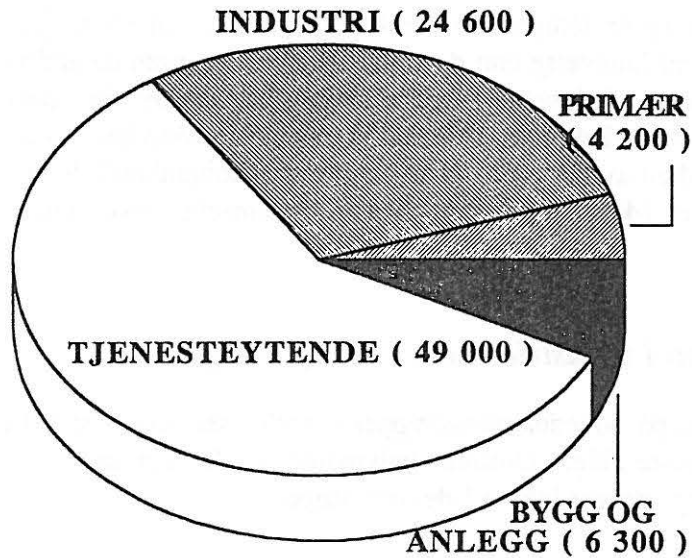
Like mange ansatt i industrien som i det offentlige

Sysselsettingen på hovednæringsgrupper fordeler seg som vist i diagrammet på neste side. Omtrent halvparten av de som er ansatt i tjenesteytende næringer jobber i det offentlige.

40 prosent av de ansatte er kvinner

Antall personer i arbeidsstyrken under 19 år er omtrent 5 000, mens 2 000 er over 67 år. Ellers fordeler arbeidsstyrken seg med noe over 24 000 på hver av aldersgruppene 20-29 år, 30-39 år og 40-49 år. Nærmere 15 000 rekrutteres fra aldersgruppen 50-59 år, og noe over 7 000 fra gruppen 60-66 år. Omtrent 40 prosent av arbeidsstyrken utgjøres av kvinner.

SYSSELSETTING FORDELT PÅ HOVEDNÆRINGS-GRUPPER

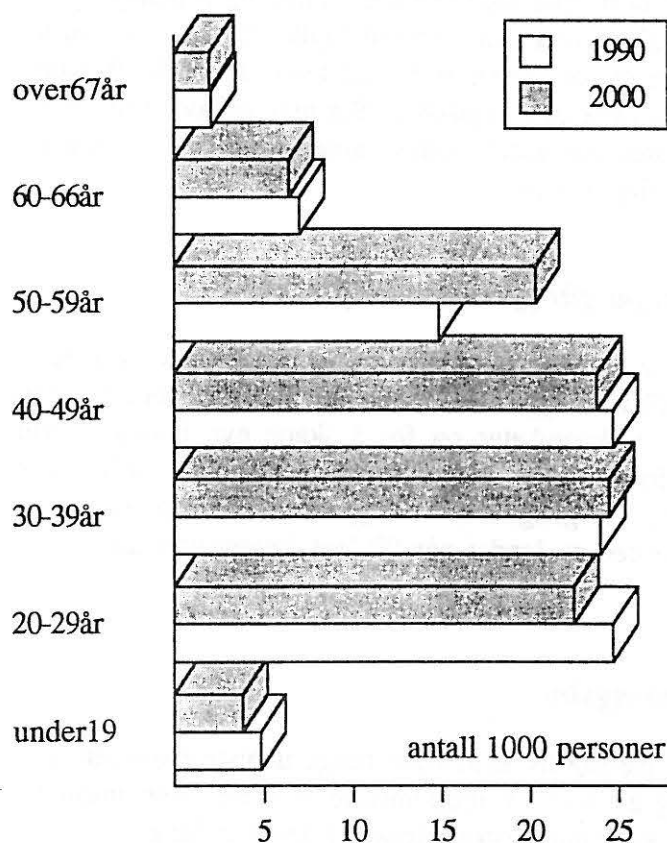
Ett tusen flere østfoldinger vil trenge jobb

Omfanget av de problemer vi har på arbeidsmarkedet skyldes ikke bare at arbeidsplasser har forsvunnet. I 10-året vi har bak oss har arbeidsstyrken økt med mellom 4 og 5 000 personer. Det er derfor naturlig å ta utgangspunkt i arbeidsstyrken når vi skal vurdere utsiktene på arbeidsmarkedet i fylket for 90-åra. Vil det bli flere eller færre som trenger arbeid?

De befolkningsprognoser som er lagt til grunn antyder en utvikling av arbeidsstyrken mot år 2000 som vist på neste side.

Den samlede arbeidsstyrke vil øke fra 102 700 til 103 900, eller med noe over 1 000. Økningen vil altså bli langt mindre enn i 80-åra. Arbeidsstyrken vil nå en topp rundt 1993-94. Deretter vil den avta noe fram mot år 2000.

UTVIKLING AV ARBEIDSSTYRKEN MOT ÅR 2000

Færre unge arbeidssøkere

Som for befolkningen som helhet vil den aldersmessige fordeling av arbeidsstyrken bli svært annerledes enn i dag. Antall yngre arbeidssøkere vil gå en del ned.

Mindre fleksibel arbeidsstyrke

De største endringene vil vi finne i gruppen 50-59 år. Gruppens andel av arbeidsstyrken vil øke fra omtrent 15 prosent i dag til 20 prosent i år 2000. Arbeidsstyrken vil derfor bestå av stadig flere med lang yrkeserfaring. Med økende krav til omstilling, er det imidlertid urovekkende at en større del av arbeidsstyrken vil bestå av personer som trolig vil være lite interessert i å skifte arbeid eller bosted.

100 prosent egendekning krever 2000 til 2500 nye arbeidsplasser hvert år

Det samlede behov for nye arbeidsplasser vil være summen av det antallet som mangler i dag, økningen i arbeidsstyrken og arbeidsplasser som faller bort. Det siste tallet er vanskelig å beregne, men totalt vil en målsetting om å skaffe arbeid i fylket til alle som bor her i år 2000 innebære at det i løpet av 90-åra hvert år må skaffes mellom 2 000 og 2 500 nye arbeidsplasser. Ser man perioden under ett, tilsvarer dette nesten det antall industriarbeidsplasser vi i dag har eller antallet offentlig ansatte.

Norges veier til Europa går gjennom Østfold

Det er neppe mulig å skaffe så mange nye arbeidsplasser. Ved felles innsats må vi imidlertid legge forholdene best mulig til rette både for å beholde dagens virksomheter og for å skape nye i 90-åra. Vårt fylke har en del fortrinn som vi må utnytte maksimalt. Vi har store eksporttradisjoner. Vår geografiske beliggenhet i Europa bør gi oss et forsprang på resten av landet når 90-åras internasjonalisering tar til.

Vi har et variert næringsliv

Vi har et variert næringsliv med både tunge industrilokomotiver og en rik underskog av små og mellomstore bedrifter som muliggjør underleveranser. Våre industritradisjoner er dessuten lange.

Felles bolig- og arbeidsmarked

Østfold er et lite fylke med høy befolkningstetthet. Store deler av fylket fungerer som et felles bolig- og arbeidsmarked. Dette gjør at vi kan takle 90-åras omstillinger mer fleksibelt enn andre deler av landet.

Sterkere regionalt samarbeid

Nå har vi nok ikke bare tradisjonelle fortrinn i Østfold. Sett i forhold til fylkets størrelse, har vi alt for sterke tilbøyeligheter til å trekke i hver vår retning - eller region. I 90-åras konkurransesamfunn vil det være mye å hente ved å spille på lag med hverandre.

Miljøutfordringer

Miljøbegrepet har etter hvert fått bred plass i vår daglige språkbruk. I vår sammenheng er vi selvsagt tvunget til å avgrense problemstillingen noe, samtidig som vi må unngå at miljøbegrepet blir ensbetydende med forurensning.

Forebyggende helsearbeid får gjennomslag

Det er en økende erkjennelse av sammenhengen mellom miljø og helse. Støy og forurensning går ut over folks helse og trivsel. Flere utsatte befolkningsgrupper er sterkt plaget av forurensning. Samtidig øker kunnskapen om de alvorlige langtidsvirkninger enkelte stoffer har.

Forebyggende helsearbeid vil stå sentralt i 90-åra. Dette vil, over tid, gi store innsparinger både på den enkeltes velferdsbudsjett og på sektorbudsjettene.

Flere kronisk syke

De kroniske sykdommer som rammer flest personer er belastningslidelser og mentale lidelser.

Til tross for økt satsing på forebyggende helsearbeid, er det sannsynlig at samfunnsutviklingen og endringer i befolkningens alderssammensetning vil føre til økt omfang av kroniske sykdommer.

Den store økning i antall eldre over 80 år vil medføre økning i antall aldersdemente pasienter. Aldersdemens berører flere fagområder, og det blir en stor utfordring i 90-åra å samordne behandlings-, pleie- og omsorgsapparatet overfor denne pasientgruppe.

Sikkerhetsnett er svakt i våre nære omgivelser

Kontakten folk i mellom er langt dårligere enn før. Man bryr seg mindre om hverandre og interesserer seg lite for hvordan det står til hos naboen. Sikkerhetsnett er svakt.

Her ligger årsakene i den generelle samfunnsutvikling. Gamle bor ett sted, familier med barn et annet. Arbeidsplassene er langt unna og mange barn har knapt sett en arbeidsplass. Slektninger bor ofte langt fra hverandre, og fedre og mødre bor ikke sammen livet ut som før. De foreldre som fortsatt bor sammen, jobber begge to for å få endene til å møtes.

90-åra kan gi oss et hardere samfunn

I løpet av 80-åra har samfunnet hardnet til. Dette har kommet direkte til syne i form av økt rusmiddelbruk, gatevold, annen kriminalitet og mobbing på skoler og arbeidsplasser.

Mange yngre og eldre mennesker føler seg satt utenfor. Ved siden av at dette er sløsing med ressurser, er det dypt tragisk for dem det angår. Antall selvmord har steget drastisk.

Samtidig med dette har folks natur endret seg. Man har blitt mer egoistisk og opptatt av å ordne opp for seg og sine, gjerne på bekostning av andre individer og grupper. Begreper som solidaritet og omsorg har dårlige vilkår i våre dager.

Årsakene til en slik utvikling er mange. Høy ledighet og dårlig økonomi for store grupper kan forklare noe sammen med usikre framtidsutsikter både for unge og eldre. Måten vi har utviklet våre omgivelser på, med sentrumsområder uten boliger og bo-områder uten variasjon, spiller også en stor rolle for menneskers muligheter for kontakt og omsorg. Viktig er det nok også at den generasjon som har opplevet en tilværelse uten bil, fjernsyn, video, oppvaskmaskin og lignende etter hvert mister innflytelse i samfunnet. Goder av forskjellig slag blir tatt mer eller mindre som en selvfølge. Denne utviklingen kan bli forsterket i åra framover.

Matjorda renner bort

Østfoldlandskapet har trolig blitt mer forandret de siste 30-40 år enn i de foregående 200. En vanlig oppfatning er at dette skyldes utbygging i form av bygninger, veger og lignende. Våre tettstedsarealer er nok på denne måten minst fordoblet etter krigen. Men det har også skjedd store forandringer i jord- og skogbruksområdene som følge av endrede driftsformer. Bekker er lagt i rør, randvegetasjon fjernet og skogteiger og beitemarker er erstattet med åker.

Dagens landskap er mer utsatt for naturkreftene, åkerarealene eroderes bort og mye av produksjonsgrunnlaget forsvinner.

Tilpasning av driftsformene i landbruket

I perioden fram mot årtusenskiftet vil man måtte gjøre noe med dette, blant annet ved bedre tilpasning av jordbearbeidingen, driftsformene og ved utnyttning av utsatte arealer til andre formål.

Forretninger tilbake til sentrum

I løpet av den samme tidsperiode har det også skjedd store forandringer innenfor våre utbygde områder. Slakteren og melkebutikken på hjørnet har forlenget forsvunnet. I første omgang inn i noen få, store varehus i byene. Deretter ut til større kjøpe-"sentra" langt utenfor sentrumsområdene, gjerne i tilknytning til E-6 og E-18 som i 70- og 80-åra ble lagt utenfor byer og tettsteder i trafikksikkerhetens navn.

Høye bensinpriser og bedret kollektivtrafikk i våre byområder vil i 90-åra snu forretningsflukten fra sentrumsområdene.

Mindre utbyggingspress

Byområdene har ikke bare mistet forretninger. I stor utstrekning har folk i de siste 10-år bosatt seg lenger og lenger fra sentrale områder. Resultatet har blitt et utbyggingsmønster som er håpløst å betjene med kollektive transportmidler og sterkt økende privatbilbruk.

Den variasjon av aktiviteter som kjennetegner byene er sterkt redusert. Byene har derved blitt fattigere, og det nettverk av sosial kontroll som tidligere lå i at noen var til stede er borte. Etter stengetid framstår ofte våre sentrumsområder som utrygge og lite hyggelige å oppsøke.

For tiden er det et lite aktivt byggemarked og mange bygninger står tomme. I årene framover vil det bli færre unge i etableringsmoden alder. Dessuten vil mange unge på grunn av økonomiske forhold vente lenger med å flytte hjemmefra enn tidligere. Det er derfor mye som tyder på at utbyggingspresset i 90-åra vil bli langt lavere enn i 70- og 80-åra.

Gjenbruk av arealer og bygninger

Spesielt i sentrale områder vil vi kunne få en dreining mot rehabilitering og gjenbruk av bygninger.

Større krav til arealplanlegging

Ved en slik utvikling vil arealplanleggingen bli stillet på nye prøver. Det er nær sammenheng mellom livsvilkår og den måten vi bruker arealer på. Mange av våre sentrumsområder er i dag lite egnet til å gi trygge livsvilkår for spesielt unge og eldre. Kravet til planlegging som et virkemiddel til å forebygge problemer av ulik art vil bli forsterket.

Spreddt og ensformig utbyggingsmønster

Våre bo-områder har ikke bare blitt flyttet lenger ut i de siste par tiår. Her har det også skjedd andre vesentlige forandringer både av fysisk og sosial art. Noe skyldes selve planleggingen, hvor hensynet til verneinteresser og biltrafikk har bidratt sterkt til den områdeutforming vi har fått. Privatbilismen har gjort det mulig som vernehensyn har krevet. Resultatet er et spreddt og ensformig utbyggingsmønster.

Endrede boligbehov

Både de som ønsker å flytte fra villa-områder etter at barna har reist hjemmefra og de unge som etablerer eget hjem vil etterspørre mindre boliger. Som nevnt tidligere, vil kravet til sentral beliggenhet veie tungt. Dessuten vil det store antall splittede familier kreve flere mindre boliger.

Østfold "rammes" spesielt sterkt av skjerpede forurensningsbestemmelser

I de siste 30-40 år har vi ikke bare snudd opp ned på et rikt og variert kulturlandskap her i fylket. Vi har også, med god hjelp fra andre deler av landet og utlandet, bokstavelig talt gjort livet surt både for natur og mennesker.

Østfold er blant de fylker i landet som har størst forurensningsproblemer. Nå er det heldigvis et sterkt økende engasjement mot forurensning både hos våre myndigheter, hos produsentene og hos forbrukerne. I det neste 10-år vil dette øke ytterligere. Myndighetene vil skjerpe lovverket og håndhelsen av dette. På grunn av vårt dårlige utgangspunkt, vil dette slå spesielt sterkt ut i Østfold.

Økende miljøbevissthet hos forbrukerne

De siste års forurensningskatastrofer har ført til at befolkningen nå tar miljøtruslene på alvor. Det er grunn til å tro at dette vil bidra til å endre forbruksmønsteret utover i 90-åra. Rene varer og ren produksjon vil bli foretrukket. Et viktig tiltak i denne sammenheng er positiv miljømerking.

Forbruksmønsteret vil først endres på områder som har direkte tilknytning til vår hverdag. Det er lettere å få folk til å vaske fosfatfritt hvis dette kan bedre kvaliteten på drikkevannet.

For mye sot, bly og svovel i lufta

Luftforurensning er et betydelig problem i Østfold. Hovedkildene for dette er utslipp fra industri og fyring, utslipp fra transportsektoren og langtransporterte forurensninger. Problemene er stort sett knyttet til stoffene svoveldioksid, nitrogenoksid, karbonmonoksid, sot og bly.

De største bedriftene vil bli flinkere til å løse forurensningsproblemer

I åra framover vil det bli en markert nedgang i industriutslipp. Spesielt de største bedriftene vil bedre sine utslipp betraktelig. I Østfold vil særlig treforedlingsindustrien gjøre en god jobb på området. Dessuten er det et spørsmål om de største forurenserne i for eksempel Øst-Europa vil overleve 90-åras internasjonalisering og rensekraft.

En rekke mindre bedrifter med dårlig organisert og lavt prioritert beredskap på området vil fortsatt ha store uløste oppgaver. Relativt sett vil derfor utslipp fra denne type bedrifter øke sterkt.

Naturgass istedenfor olje

I løpet av 90-åra er det ikke usannsynlig at Norge vil selge naturgass til Sverige og Finland. En gassrørledning over land bør gå gjennom Østfold. Hvis naturgassen erstatter olje som brensel i industri og annen næringsvirksomhet, vil utslipp til luft forårsaket av fyring bli vesentlig redusert.

Forurensning fra transportsektoren som nå, eller radikalt forbedret

Transportsektoren står i dag for over halvparten av landets samlede oljeforbruk. Den er derfor en vesentlig bidragsyter til det samlede utslipp av karbonoksider. Vegtrafikken står for en stor del av det samlede utslipp av nitrogenoksider.

Det synes å være stor politisk enighet om satsing på jernbane, prioritering av kollektivtrafikk og bruk av miljøavgifter. Når det kommer til konkrete tiltak, har imidlertid enigheten en tendens til å være mindre framtreddende. Trolig vil det derfor gå en del år før politisk vilje kan omsettes til praktisk handling på dette området.

Det ligger kanskje større muligheter for reduksjon av utslipp fra biltrafikken i ny teknologi. Bilindustrien er særdeles tung internasjonalt. Dersom presset for å redusere forurensningene fra transportsektoren øker, vil trolig industrien komme opp med effektive

alternativer til olje som drivstoff. Batteridrift eller gass synes mest aktuelt.

Veitrafikkstøy som nå, eller vesentlig bedret

Omtrent 10 000 personer i Østfold er utsatt for veitrafikkstøy over de anbefalte grenseverdier. For en betydelig del av disse går det på helsa løs. Veksten i bilparken vil være bestemmende for utviklingen framover. Hastighetsreduksjoner, piggdekkforbud og overgang til elektrisk drevne biler vil kunne gi forbedringer i siste halvdel av 90-åra. Overgang til kollektive transportmidler og gang- og sykkeltrafikk vil kunne redusere biltrafikken og derved veitrafikkstøy. Lavere fartsgrenser vil også ha stor betydning for å redusere antall trafikkulykker.

For mye partikler, fosfor, næringsalter, trefiber og miljøgifter i vannet

De viktigste kildene til vannforurensning er landbruket, industrien, kommunale avløp og langtransporterte forurensninger. Store deler av hovedvassdragene Vansjø-Hobølvassdraget, Glomma og Haldenvassdraget er sterkt forurenset.

Et hovedproblem er partikkelforurensning som følge av jordtap og overgjødslingseffekter ved utslipp av fosfor og nitrogen.

Iddefjorden, Mossesundet og området utenfor Fredrikstad er sterkt forurenset av trefiber og lignin fra treforedlingsindustrien. Utenfor Fredrikstad er utslipp av miljøgifter et spesielt problem.

Få problemer med punktutslipp, noe reduksjon av jordtap

I landbruket har tiltak mot forurensning hovedsakelig vært rettet mot punktutslipp fra gjødsellagre og siloanlegg. Denne type forurensning vil være vesentlig redusert i løpet av de nærmeste år.

De siste åra har også arbeidet med tiltak mot arealavrenning kommet godt i gang. For å få til vesentlige reduksjoner av de skader som skyldes arealavrenning og utslipp av næringsalter, må det til omfattende endringer av driftsformer i landbruket. Dette er politiske spørsmål som først kan finne sin avklaring i siste halvdel av 90-åra.

Bading i Iddefjorden

Industriens utslipp til vann vil bli vesentlig forbedret i åra som kommer. Treforedlingsindustrien vil i så måte gi store bidrag. Kanskje vi før år 2000 igjen kan bade i Iddefjorden.

Friluftsliv, jakt og fiske vil bli prioritert

Friluftsliv, jakt og fiske er ikke bare en hyggelig hobby for mange. Det er også i høy grad helsebot. Østfold, og da spesielt kystområdene, er et viktig rekreasjonsområde både for østfoldinger og tilreisende. Likeledes byr de store sammenhengende naturområdene i fylkets indre deler på rike opplevelsmuligheter. Tilrettelegging for slike aktiviteter vil bli prioritert i åra framover.

Bedre badevann og høyere kloakkavgifter

Kommunene har gjennomført avløpsplaner for store deler av bebyggelsen som sokner til hovedvassdragene. I løpet av første halvdel av 90-åra vil mer enn 80 prosent av alle som bor i tettsteder ha en tilfredstillende avløpsløsning.

Vi vil merke dette ved at badevannet langs Østfoldkysten blir bedre, og vann- og kloakkavgiftene høyere.

Vi må sortere vår søppel selv

Hvert år produserer vi 145 000 tonn søppel i Østfold. Dette tallet forventes å stige til nærmere 190 000 tonn i år 2000. Til å håndtere avfallet har vi ett forbrenningsanlegg og 6 kommunale eller interkommunale behandlingsanlegg.

Avfallshåndteringen kunne vært bedre samordnet. Utfordringene framover ligger blant annet her.

Nye panteordninger, miljøavgifter og kildesortering vil forenkle avfallsbehandlingen for det offentlige i åra framover.

Satsningsområder og mål

Omgivelsene

Omgivelsene legger til rette for og setter begrensninger for befolkningens muligheter til å leve et rikt liv.

Vi har valgt å dele dette satsningsområdet i to, med hvert sitt mål.

Først vil vi omtale den del av omgivelsene som er knyttet til arealbruk. Deretter vil vi ta opp fylkets viktigste forurensningsproblemer og sette opp mål for å løse disse.

Omgivelsene - Arealforvaltning

Mange av dagliglivets gleder og problemer er knyttet til måten vi forvalter, eller bruker arealene på. Her legges grunnlaget for både matproduksjon og annen næringsvirksomhet, rekreasjon og kontakt mellom mennesker. Her skapes behovet for transport og energiforbruk. Her gis utgangspunktet for mange av våre forurensningsproblemer.

Satsningsmål for arealforvaltning:

Arealforvaltningen skal bevare naturens mangfold, sørge for en framtidsrettet bruk av naturressursene og fremme befolkningens livskvalitet

Planlegging

Verktøyet for styring av bruken av våre arealer er plan- og bygningsloven. Ansvar for arealplanleggingen er lagt til kommunene. I loven finnes imidlertid bestemmelser om samarbeid og medvirkning med fylkeskommunen, sektormyndighetene, direkte berørte og almenheten.

Den norske plan- og bygningsloven er blant de mest framtidsrettede i Europa. Mulighetene er derfor gode både for å takle de planproblemer som foreligger og for å trekke direkte berørte og almenheten med i denne planleggingen.

Utnyttelsen av loven kunne vært bedre, særlig på det interkommunale området. Stadig flere etterlyser en bedre samordning av kommunenes arealbruksplaner. De nye kommunesammenslutninger i Østfold vil bøte på dette. Dessuten har fylkeskommunen, i sam-

arbeid med andre, kommet godt i gang med fylkesdelplaner hvor arealbruk er hovedutfordringen.

Vi tenker her både på Vannbruksplan for Glomma, Transportplan for Nedre Glommaregionen og Kystzoneplan. Tematiske og geografiske fylkesdelplaner vil bli et viktig verktøy i åra framover.

Nå stopper jo heller ikke arealbruksutfordringer ved fylkesgrensene. Her er det nok å nevne overordnede kommunikasjoner som jernbane, ny bruforbindelse over Oslofjorden og lignende. Sentral koordinering av slike forhold er dårlig bundet opp både lovmessig og organisasjonsmessig.

I åra framover må fylkeskommunen engasjere seg sterkere i slike spørsmål. I tillegg til tematiske og geografiske fylkesdelplaner vil vi få behov for å samarbeide om planer og utredninger av geografisk og tematisk art som omfatter forhold i våre nabofylker. Ikke bare de på denne siden av riksgrensen, men også tilgrensende fylker i Sverige.

De største kommunene er stort sett godt rustet til å ivareta sin planlegging. Men mange mindre kommuner har behov for hjelp og støtte både når det gjelder generell planinformasjon og konkret planbistand. Når det gjelder det første punktet, har fylkeskommunen et veiledningsansvar etter loven.

Konkret planbistand til kommuner ytes av konsulenter. Som et supplement til dette, bør kommuner vurdere et samarbeid om planoppgaver slik det er gjort i andre deler av landet.

Delmål for planlegging:

Forholdene bør legges bedre til rette for oppfølging av intensjonene i plan- og bygningsloven og bruk av denne

Landskap

Vi har tidligere vært inne på de omfattende endringer som har skjedd i Østfoldlandskapet. På grunn av mer intensiv jordbruksdrift her enn i mange andre deler av landet har omfanget av endringene blitt spesielt store.

Fylkesmannens miljøvernavdeling har i rapport 8/90 gitt en oversikt over Østfoldlandskap av regional betydning. Vi har valgt å ta utgangspunkt i denne rapporten både når det gjelder omtalen av ulike landskapstyper og strategier for vern av disse.

Ulfar Arheim

Østfoldlandskapet har mange kvaliteter,

Ulfar Arheim 87

- disse står i fare for å forsvinne

Delmål for landskap:

Våre særpregede landskapstyper må bevares og gjenskapes der dette er mulig

Kulturlandskap

Dette er landskap som formes i et samspill mellom naturgrunnlag og menneskers virksomhet og det er i stadig forandring. Vi kan skille mellom jord- og skogbrukslandskap og museale kulturlandskap.

a) Jord- og skogbrukslandskap

Under denne landskapstypen hører områder som er preget av jord- og skogbruk. I Østfold er store deler av dette fra naturens side blant de mest produktive arealer i landet. Mål om selvforskyning, matvaresikkerhet og bærekraftig ressursutnytting forutsetter en areal- og ressursforvaltning med langsiktige perspektiver som sikrer utnyttelse for framtidige generasjoner.

b) Museale kulturlandskap

Museale kulturlandskap er områder med arealer, driftsformer og andre elementer av særlig kulturhistorisk betydning. Disse kan for eksempel være vernet i henhold til kulturminnelov og naturvernlov og forutsetter driftsformer som ikke har driftsøkonomisk grunnlag i moderne landbruk.

Viktige elementer i landskapet er randsoner med frodig vegetasjon, gamle trær og tregrupper, eikelunder, edelløvskog, hagemarker, steingarder, alleer, historiske hager, parker og bygningsmiljøer, middelalderkirker, raviner, bekker, dammer og våtmarker.

Typiske eksempler er herregårdslandskapene ved Alby, Værne Kloster, Tomb og Nes, landskapsrommet omkring Ågårdselva, Visterflo og Skinnerflo, Berby- Enningdalen og de store ravineområdene i Indre Østfold.

Kystlandskap

Store deler av Østfoldkysten er belagt med hyttebebyggelse. Det finnes en del sikrede friluftsområder og sjøfuglreservater. Etter plan- og bygningsloven er det generelt byggeforbud i 100-metersbeltet langs kysten.

Kystlandskap av regional betydning omfatter de viktigste restområdene med representativ kystnatur og gamle kulturmiljøer på

fastlandet og øyene. Viktige elementer i kystlandskapet er skjærgårdspartier, holmer, tanger og vikar, svaberg, sand- og rullesteinstrender, kystskog, våtmarkskiler, strandenger, hagemark, lynghei og gamle sjøbuer og strandsitterbruk.

Eksempler på slikt landskap er Nordre Jeløy med sine skogkledte åser, de nakne beiteøyene utenfor Larkollen, det statlige friluftsområdet Mærrapanna og hele det værharde kystbeltet på yttersiden av Hvalerøyene.

Sjøområder og vassdrag

Disse landskapstypene har mye til felles med kystlandskapet, men presset på dem og bruksintensiteten er gjennomgående mindre.

Områdene spenner over hele spekteret fra klare sjøer i uforstyrret skogslandskap til næringsrike vann og vassdrag i tettbygde kulturlandskap.

Boksjøene, Vansjø og Glomma nedenfor Sarpsfossen angir spennvidden.

Bymarker og tettstedsnære turområder

Denne gruppen omfatter de største og mest brukte nærområdene omkring byene og de største tettstedene.

Fjellaområder

Her finner vi det meste av fylkets lavproduktive skogsmark. "Fjella" er både i Østfold og de svenske grensebygdene navnet på ødemarkene mellom de tradisjonelle bondebygdene.

Det er det ikke høyden over havet, men mangelen på jordsmonn som bestemmer naturtypen. Mange av fjellaområdene er viktige tur- og utfartsområder, mens andre er lite kjent. De utgjør fylkets "villmarkspotensiale" og har store naturkvaliteter.

Hovedveilandskap

Landskapet langs hovedveiene og jernbanen er kanskje vårt viktigste uterom. Det er her vi orienterer oss i kulturlandskapet, og det er her vi opplever og gjenkjenner landskapets landemerker og hoveddrag.

Et godt hovedveilandskap skal være lesbart slik at det gir trafikkantene hjelp til å forutse veiføringen lengre framme. På grunn av høy hastighet og tett trafikk bør sidearealene gjengi rolige skiftinger i landskapsbildet.

I de senere år har vi sett en tiltagende tendens til å legge ny næringsvirksomhet langs våre to stamveier. Utviklingen har vært spesielt markert langs de deler av E-6 som for få år siden ble lagt utenfor tettbebyggelsen. Den gang ble det nedlagt et betydelig arbeid fra veivesenets side i landskapsmessig tilpasning. Mye av dette arbeidet kan nå synes forgjeves samtidig som trafikksikkerheten er redusert etter at bebyggelsen har "fulgt etter" veien.

Kulturminner og bygningsvern

Kulturminner er historisk kildemateriale som sammen med andre kilder gir oss kunnskaper og forståelse om våre forfedres levesett. I tillegg til denne viktige egenskap, representerer kulturminnene også noe særpreget, vakkert eller spennende som beriker mennesker i en omskiftelig tid.

Tidlig bosetning har bidratt til at Østfold er rikt på fornminner. Dette er forhistoriske anlegg eller rester av slike. Dessuten er Østfold et grensefylke. Siden vi ikke alltid har vært like gode venner med våre naboer, har fylket utallige befestningsanlegg. De mest kjente av disse er Fredriksten og Gamlebyen.

I tillegg finnes en rekke bygningsmiljøer, enkeltstående bygninger og anlegg som er godt bevart. Samlet sett gir kulturminnene Østfold en historisk profil.

Fornminnene er fredet gjennom eget lovverk. De er således ikke direkte truet. Etter-reformatoriske kulturminner har ikke det samme automatiske vern, men kan fredes gjennom vedtak. Det er en utfordring for planlegging etter plan- og bygningsloven å ivareta slike vernehensyn.

Interessen for kulturminner har i de senere år vært stigende. Dette ser vi ikke minst gjennom privatpersoners interesse for å rehabilitere gamle bygninger og anlegg. I dag er det svært mye enklere enn for bare få år siden å få tak i spesialproduserte vinduer og panel. De myndighetene som forvalter kulturminnene har også forsterket sin innsats. Dette har blant annet gitt seg utslag i at det er opprettet 2 nye stillinger i hvert fylke. Mulighetene for oppfølging og veiledning i kulturminnespørsmål er derved vesentlig forbedret.

En god skjøtsel av kulturminnene er en forutsetning for et meningsfylt kulturminnevern. Forståelse for kulturminnenes verdi skapes gjennom prioriteringer av vedlikehold og gjennom forskjellige former for veiledning, formidling og informasjon. Det er derfor en utfordring å skaffe midler til dette både i form av menneskelige og økonomiske ressurser.

Kulturminnene er ressurser vi ikke bare må ta vare på. De bør også synliggjøres både for fylkets egen befolkning og turister. Om synlig-

gjøringen settes i system, kan kulturminnene bidra til nye opplevelser for lokalbefolkningen i Østfold, økt forståelse for vernehensyn og bringe turister til fylket.

Delmål for kulturminner:

Kulturminnene skal bevares i kulturmiljøet og være med å legge premisser for arealplanleggingen. Kulturminnene må skjøttes og skiltes slik at de gir kunnskaps- og opplevels-verdi både for Østfolds befolkning og tilreisende.

Utbyggingsmønster

De siste 10-år har forbruket av arealer vært stort. Privatbilen som allemannseie har muliggjort stor spredning av ulike funksjoner. Villabebyggelse som dominerende boform har krevd store arealer.

Utbyggingstempoet har vært stort. Bilen har ikke bare muliggjort et slikt utbyggingsmønster. Den har også blitt en forutsetning for at det skal fungere og en årsak til problemer.

Dette må ikke oppfattes slik at det er privatbilbruk som er årsak til alle dagens problemer som gjelder utbyggingsmønster. Bilen har gitt folk muligheter til fleksibilitet og valgfrihet de aldri før har hatt.

Våre nære omgivelser er lite varierte. Planleggerne har vært "flinke" til å passe på at vi gjør ting på forskjellige steder. Vi bor ett sted, jobber ett annet sted og tilbringer vår fritid et tredje sted. Med dårlig utbygget kollektivtransport er bilen god å ha.

De samme forhold som i sin tid førte til at nærområdene ble tappet for nærbutikker og servicefunksjoner er nå i ferd med å slå ut sentrumsområdene. Forretninger og annen virksomhet flytter ut til hovedveiene.

De fleste synes å være enige om at dette er en uheldig utvikling. Ingen kommune ser imidlertid ut til å ville være den første til å gå imot slike etableringer. Da forsvinner jo bare den aktuelle virksomhet til nabokommunen, og den er ikke langt unna i Østfold. Det samme kundegrunnelaget vil stort sett kunne betjenes derfra. Det bør legges større vekt på interkommunalt samarbeid, blant annet med hensyn til etablering av ny handels- og servicevirksomhet.

En slik utviklingstendens vil føre til enda mer bilbruk og reduserte muligheter for å benytte kollektivtransport. Skal offentlige transportmidler kunne fungere effektivt, er man avhengig av at mange forskjellige virksomheter er samlet på ett sted. Og det er nettopp en slik funksjon sentrumsområder skal ha.

Disse har ikke bare mistet forretninger og kontorer. Det er også etterhvert få som er bosatt der. Kan sentrumsområdene gjenvinne sin status som et godt sted å bo, vil trolig annen virksomhet flytte tilbake.

Vi må nok se i øynene at det er umulig å bringe tilbake slakteren og melkebutikken på hjørnet der vi bor. Strategien framover bør gå ut på å få tilbake mangfoldet i sentrumsområdene. Nå er det heldigvis en del utviklingstrekk som virker i samme retning, mot mer liv i byene. Disse må vi forsterke. Et mindre utbyggingspress i åra framover vil, om ikke gi oss et pusterom, gi oss bedre tid til å sette inn felles innsats.

Delmål for utbyggingsmønster:

Variasjon og mangfold tilbake til sentrumsområdene

Nærområder

De områdene vi bor i er stort sett praktiske og hensiktsmessige for formålet. Områder som er bygget ut i 70 og 80-åra er planlagt etter moderne prinsipper, stort sett med lekeplasser og trafikksikre veiløsninger. Boligene er romslige og tomtene vakre.

Men områdene er ensformige både rent fysisk og med hensyn til aktiviteter. Blant annet som følge av høyt utbyggingstempo i 60, 70 og 80-åra er aldersstrukturen i boligområdene lite variert. Mye av tidligere tiders kontakt mellom generasjoner er borte.

På grunn av høy yrkesdeltakelse og stor geografisk spredning av beboernes innkjøps- og fritidsvaner, er også kontakten naboer imellom langt mindre enn før.

Det er ikke lenger realistisk å tenke seg boliger og arbeidsplasser i det samme området i noen særlig utstrekning. Heller ikke det tilbud av forretnings- og serviceaktiviteter som tidligere var like rundt hjørnet. Det sosiale nettverk i våre nære områder må søkes gjenskapt ved andre tiltak.

Også her ser det ut til at vi får hjelp gjennom et lavere utbyggingspress i åra framover. Vi trenger ikke bygge så stort og fort som i de siste 10-år.

De boliger som ble bygget i begynnelsen av 50-åra vil før årtusenskiftet gå over til nye generasjoner. En del av boligbehovet vil derfor kunne dekkes ved forbedringsplanlegging i utbygde områder. I slike områder er også grunnlaget for beboermedvirkning i planleg-

gingen godt. Denne type medvirkning kan i seg selv gi et løft for sosial kontakt i området.

Noe av utfordringen for planlegging i utbygde områder ligger i å skaffe egnede arealer for lek og uteaktiviteter. Generelt sett er det viktig at kommunene gjennom sin planlegging legger til rette for sammenhengende grøntstrukturer i byer og tettbygde områder. Dette har både trivselsmessige effekter og betydning for kommunikasjon/transport. Med sammenhengende grøntarealer og et godt utbygget gang- og sykkelveinett blir det lettere å la bilen stå.

Både ved planlegging i utbygde og nye områder må det legges til rette for større variasjon av boligtyper og boliger som kan være hensiktsmessige livet ut.

Ved planlegging av våre nære omgivelser er det viktig å ta hensyn til grupper med spesielle behov, for eksempel funksjonshemmede. Man må fjerne seg fra institusjonstankegangen og legge til rette for at funksjonshemmede integreres i den vanlige boligplanlegging.

Skolen har gjennom tidene hatt en sentral plass i de nære omgivelser. Ved siden av undervisning for de aktuelle aldersgrupper, har den vært et møtested ikke bare for barna etter skoletid men også for foreninger og lag. Dessuten har skolen vært en arena for kveldsundervisning og voksenopplæring. Denne form for aktivitet rundt skolebygningene var muligens mer framtrødende i 50 og 60-åra enn den har vært i de siste par 10-år. Skolen og dens omgivelser representerer en ressurs som må utnyttes optimalt.

I de senere år har det blitt etablert en del aktivitetshus i våre nære områder. Her driver ungdomsklubber, pensjonistforeninger og velforeninger sin virksomhet. Dette er viktige tiltak som må stimuleres.

Både ved utvidet bruk av skolen og i aktivitetshus bør det legges stor vekt på at disse fungerer for ulike befolknings- og aldersgrupper.

Delmål for nærområder:

De fysiske forhold må legges til rette for styrking av det sosiale nettverk i våre nærområder

Kommunikasjonsårer

Kommunikasjon mellom mennesker fungerer som tannhjul i samfunnsmaskineriet. Vi har tidligere vært inne på at det utbyggingsmønster vi har lagt oss til har medført at folk må transporteres over stadig lengre avstander for å få utført sine gjøremål. Den vesentlige delen av disse forflytningene skjer med privatbil. Av våre utbyg-

gingsarealer utgjør en økende del veier, parkeringsplasser og andre anlegg tilknyttet bilen.

Nå er det ikke bare personer som transporteres på våre veier. En stor del av trafikken er transport av gods og varer. Økende tetthet på veiene fører til at nyttetransporten tar lengre tid. Transportkostnadene utgjør derved en stadig større del av bedriftenes kostnader.

I forhold til andre deler av landet har Østfold tilsynelatende et finmasket og godt utbygget veinett. Men deler av hovedveinettet, og da i første rekke E-6 og E-18, har på ingen måte den standard som funksjon og trafikkmengde skulle tilsi. Østfold har 5,6 prosent av landets befolkning, 5,7 prosent av bilparken og fungerer som transittpfylke for Europatrafikken. Når det gjelder de statlige riksveimidler, får Østfold mindre enn 2,5 prosent av landets totale investeringsbudsjett og 4 prosent av vedlikeholdsbudsjettet. De sentrale myndigheter bør utvide sitt grunnlag for fordeling av riksveimidler i samsvar med de belastninger vi har.

For å skjøte på for knappe veibevilgninger, er det etterhvert blitt vanlig å søke finansiering gjennom bompenger. Så også i Østfold. Det eksisterer et betydelig antall veiprojekter som i utgangspunktet kun kan gjennomføres ved innkreving av bompenger eller andre ekstraordinære avgiftsbelastninger.

Dette er spørsmål som er gjenstand for betydelig offentlig oppmerksomhet. Behandlingsrutinene i slike saker er lagt opp slik at diskusjonen om bomfinansiering gjennomføres i tilknytning til hvert enkelt prosjekt og først etter at planleggingen er kommet relativt langt.

Det bør tas initiativ til en prinsippdebatt i Østfold om bompengeproblematikken. Vil det være i tråd med bestrebelsene for å "samle fylket til ett rike" å basere hovedveiutbyggingen mer eller mindre på innkreving av ekstra-avgifter? Er det hensiktsmessig rent praktisk å gjennomføre bomveier i et fylke med et så finmasket veinett som vi har? Skal bompenger benyttes til styrking av kollektivtrafikken?

Privatbilen er et velferdsgode for brukeren, men ofte en belastning for omgivelsene. De fleste synes å være enige om at bilbruken bør begrenses mest mulig, ikke minst for å dempe uheldige miljøeffekter. Økende drivstoffpriser fører til at utgiftene til bilhold gjør et stadig større innhugg i den enkeltes husholdningsbudsjett. Forbedret kollektivtrafikk, "riktig" arealdisponering og bygging av gang- og sykkelveier vil bidra til å begrense bilbruken.

Når det gjelder kollektivtrafikken, er det viktig å skille mellom situasjonen i byområder og mer grisevredte områder. I byområdene er utfordringene blant annet å øke rutefrekvensen, fortette rutenettet, redusere reisetiden ved bussprioriteringstiltak, tilpasse tilbudet bedre

til kundenes behov, etablere bussterminaler og ruste opp holdeplassene.

I mer grisgrendte områder må i første rekke kollektivtrafikktilbudet samordnes bedre. Vi tenker her på samordning av regionale buss-ruter og forbedring av samarbeidet mellom buss-selskaper og NSB. Dessuten bør mulighetene for et mer differensiert tilbud utredes.

For første gang på årtier er jernbanen på offensiven. Som en av landets mest trafikkerte jernbanestrekninger er Vestre linje prioritert av de sentrale myndigheter. Om få år vil det være to-sporet bane fra Oslo til Moss.

Høyhastighetstog mellom Oslo og Gøteborg er under utredning. Betydelige endringer både av banetrase, reisetid og frekvens foreseiles dersom planene gjennomføres.

Den nye og sterke prioritering av jernbanen er svært positiv sett med østfoldøyne. Vi har et omfattende jernbanenett og det bør tas initiativ til å utarbeide en samlet jernbaneplan for Østfold med utgangspunkt i ny forbindelse Oslo-Gøteborg. Det haster derfor med å få avklart trase og andre forhold vedrørende høyhastighetstog.

Indre Østfold vil i framtida stå bedre rustet for økt bosetting og næringsutvikling ved utbygging og satsing på Østre linje. Den kan i større grad avlaste Vestre linje ved gjennomføring av planlagt direkte tilknytning mellom Vestre og Østre linje ved Hafslund. Dette kan også bidra til bedret økonomi på Østre linje og gi grunnlag for å øke kvaliteten på persontrafikken.

Den helt dominerende del av de som pendler ut av og inn til fylket har mål eller start i Oslo/Akershusområdet. Med et godt utbygget jernbanenett med tilhørende tilbringertjeneste bør det være mulig å avlaste trafikken på hovedveinettet i betydelig grad både når det gjelder personer og gods.

Med gode muligheter for sammenkobling av hovedvei, jernbane og havnetrafikk, har deler av fylket et stort potensiale for etablering av sentralhavn. Fylkeskommunen vil i nær framtid ta stilling til sentralhavnstatus i Østfold.

Delmål for kommunikasjoner:

Østfold må ha et godt og hensiktsmessig kollektivtransport-system og et hovedveinett som sikrer grunnlag for gode levekår, miljøgevinster og et effektivt næringsliv

Forsvaret

Fylket ligger sentralt til i forhold til landets hovedstad og i forhold til forbindelseslinjer mot utlandet. Det er derfor viktig å ivareta Forsvarets posisjoner i fylket og legge opp til en planlegging som også gir rom for utvikling og fleksibilitet. Det siste er viktig av hensyn til eventuelle omsruktureringer innen forsvaret. Skjer dette vil behovet for øvingsfelt i Østfold kunne bli aktualisert.

I de tettbygde strøk på Østlandet merker Forsvaret stadig mer til innebyggingsproblematikken. Støy fra flyplass, skytebane og øvings-terreng kommer i konflikt med bomiljø, utbyggings- og fritidsinteresser.

I Østfold skal berørte kommuner ha ros for en ansvarlig utbyggingspolitikk i tilknytning til Rygge hovedflystasjon. Samarbeidet mellom Forsvaret og kommuner må opprettholdes slik at kommunenes langsiktige planlegging avsetter tilstrekkelige støysoner rundt flyplassen. Dette både for å sikre befolkningen gode bomiljøer og for å sikre flyplassens virksomhet med de konsekvenser dette har blant annet for sysselsettingen i området.

Likeledes er det viktig at kommunene gjennom sin langsiktige planlegging avsetter tilstrekkelige støysoner rundt skytebanene.

Videre er det viktig at kommunene respekterer de sikkerhetssoner som gjelder rundt Forsvarets lagre og tar hensyn til dette i planleggingen.

Gjennom sambruksavtaler mellom Forsvaret, friluftsliv og eventuelt andre interesser kan det tilrettelegges for Forsvarets øvingsvirksomhet på en fleksibel måte. Forsvaret har behov for øvingsterreng i umiddelbar nærhet til avdelingene. I tillegg kan det være behov for et større øvingsfelt innen regionen/fylket.

Delmål for forsvaret:

De arealmessige forhold legges slik til rette at Forsvarets virksomhet blir en integrert del av sivil aktivitet uten gjensidig sjenanse eller hindring

Omgivelsene - Forurensning

Forurensning kan være skadelig både for mennesker og naturmiljøet. Virkninger på mennesker skjer ved direkte innånding av forurenset luft eller ved inntak av forurensete næringsmidler, for eksempel forurenset drikkevann.

Vegetasjon som utsettes for forurenset luft kan få synlige skader eller redusert vekst. Forurensning er også årsak til skader på livet i våre vassdrag og sjøområder.

Satsningsmål for forurensning:

Forurensningene må bringes ned på et nivå som ikke skader naturmiljøet eller befolkningens helse og trivsel

Luft

De viktigste kilder for luftforurensning er industriutslipp, veitrafikk, oppvarming og langtransporterte forurensninger.

Vi har valgt å konsentrere oppmerksomheten om utslipp av SO₂, NO_x og CO₂. På alle disse områder har vi i Østfold store miljøproblemer. Utslipp av CO₂ fører til klimaproblemer.

For de fleste mennesker i Østfold representerer luftforurensning ikke spesielle problemer. I områder nær enkelte større industribedrifter og på steder med høy biltrafikk er imidlertid luftkvaliteten langt fra tilfredsstillende. Utsatte befolkningsgrupper har mange steder store plager.

Det er derfor naturlig å ta utgangspunkt i at luftkvaliteten skal være tilfredsstillende for alle, når delmål for utslipp til luft skal oppstilles.

Delmål for utslipp til luft av SO₂ og NO_x :

Konsentrasjonen av SO₂ og NO_x skal være på et så lavt nivå at utsatte befolkningsgrupper som allergikere og hjertesyke ikke plages. Som et minimum skal konsentrasjonen ligge under de til enhver tid gjeldende grenseverdier

Vann

Vann er vårt viktigste næringsmiddel og har stor betydning for vår helse og trivsel.

Vi har valgt å dele avsnittet om vann i to underpunkter med egne delmål. Disse er drikkevann og forurensning av vann. Under forurensning av vann har vi definert avfallshåndtering fordi dette gjennom sigevann ofte fører til forurensning.

Drikkevann

Vannforsynings situasjonen i Østfold er preget av mangel på gode råvannskilder. Det har derfor vært nødvendig å bygge store renseanlegg. Omtrent halvparten av vannverkene leverer tilfredsstillende drikkevann. Disse forsyner 80 prosent av den befolkning i Østfold som er tilknyttet vannverk.

Delmål for vannforsyning:

Østfolds befolkning skal være sikret tilstrekkelig drikkevann som er hygienisk betryggende og bruksmessig tilfredsstillende. Drikkevannet må tilfredsstillende helsemyndighetenes normer for drikkevannskvalitet

Forurensning av vann

De viktigste kilder til vannforurensning er forurensning fra landbruket, kommunale utslipp, industriutslipp og langtransportert forurenset nedbør.

a) Utslipp til vann av organisk materiale fra treforedlingsindustrien

Disse problemene er i hovedsak knyttet til bedriftene Saugbruksforeningen i Halden, Borregaard i Sarpsborg og M. Peterson i Moss. De respektive resipienter Iddefjorden, området utenfor Fredrikstad og Mossesundet er alle viktige friluft- og rekreasjonsområder.

De viktigste brukerinteressene på disse steder er bading og båtliv. Områdene bør derfor tilfredsstillende de egnethetskriterier som er utarbeidet av forurensningsmyndighetene for friluftsbad. Siktedypet er en vesentlig faktor for å angi lokaltilpassede mål i denne sammenheng.

Delmål for utslipp til vann av organisk materiale fra treforedlingsindustrien:

Vann som er påvirket av utslipp fra treforedlingsindustri må tilfredsstillende gjeldende egnethetskriterier for friluftsbad. Innen år 2000 bør siktedypet være 4,5 meter i Iddefjorden og ved Glommas utløp samt 6 meter i Mossesundet

b) Jordtap og gjødslingseffekter til vann

Når det gjelder jordtap og gjødslingseffekter til vann, er problemene i første rekke knyttet til landbruket og kommunale utslipp. Store deler av Vansjø/Hobølvassdraget, Glomma og Haldenvassdraget er sterkt forurenset. Hovedutfordringen i 90-åra blir å bedre forurenings-situasjonen nettopp i disse vassdragene.

Delmål for jordtap og gjødslingseffekter til vann:

Konsentrasjonen av fast materiale skal halveres innen år 2000. Konsentrasjonen av næringsstoffer skal reduseres med minst 60 prosent innen år 2000

c) Avfallshåndtering

Østfold er inndelt i 5 avfallsregioner med organisering i interkommunale selskap. Det er forutsatt at husholdningsavfall og brennbart industriavfall skal leveres til forbrenningsanlegget på FOA i Fredrikstad.

Årlig avfallsmengde er 145.000, hvorav 65.000 tonn er husholdningsavfall. Av dette leveres 40.000 tonn fra 3 regioner til forbrenning.

FOA-anlegget har en kapasitet på 67.000 t/år, og leverer all produsert damp til industrien. For 3 av fyllplassene foreligger det konkrete planer for gassgjenvinning.

Det satses nå sterkt på kildesortering og gjenvinning, samt avfallsminimalisering i industrien.

Delmål for avfallshåndtering:

Innen 1994 skal det gjenvinnes 20% av husholdningsavfallet og 50% av næringsavfallet

Mål og strategier

Omgivelsene - Arealforvaltning

Satsningsmål:

Arealforvaltningen skal bevare naturens mangfold, sørge for en framtidsrettet bruk av naturressursene og fremme befolkningens livskvalitet

Planlegging

Delmål:

Forholdene bør legges bedre til rette for oppfølging av intensjonene i plan- og bygningsloven og bruk av denne

Strategier:

- 1. Det må legges stor vekt på en balansert planlegging, der det også tas hensyn til forhold som berører flere kommuner.*
- 2. Spørsmålet om bedre organisering av felles planleggingsoppgaver utredes.*
- 3. Utvidet bruk av tematiske og geografiske fylkesdelplaner.*
- 4. Fylkeskommunen øker sitt engasjement når det gjelder generell planveiledning.*

Landskap

Delmål:

Våre særpregede landskapstyper må bevares og gjenskapes der dette er mulig

a) Jord- og skogbrukslandskap

Strategier:

- 1. Områdene skjermes mot utbygging og fysiske inngrep og skjøttes slik at produksjonspotensialet på lang sikt opprettholdes.*
- 2. Det fastlegges grenser for tettsteders utbygging mot jord- og skogbruksområder.*
- 3. Midler til skjøtsel av kulturlandskap nyttes til å øke tilgjengelighet og opplevelseskvalitet, bevare kulturminner, bevare og utvikle biologisk mangfold og lignende.*

b) Museale kulturlandskap

Strategier:

- 1. Områdene bør skjermes mot utbygging og andre forstyrrende inngrep. All bygge- og anleggsvirksomhet må underkastes strenge regler når det gjelder stedstilpasning.*

Kystlandskap

Strategier:

- 1.1 slike områder bør det ikke gis dispensasjon fra bygge- og deleforbudet i plan- og bygningsloven.*
- 2. Områdene med tilhørende sjøareal må også sikres mot andre typer inngrep som for eksempel utfylling, masseuttak, dumping og støyende motorisert ferdsel.*

Sjøområder og vassdrag

Strategier:

- 1.1 sårbare og lite berørte områder må hyttebygging, veibygging og motorisert ferdsel ut over det som er nødvendig for landbruksdrift samt forurensende utslipp unngås.*

2. Arealavrenning fra landbruket må begrenses mest mulig.

3. I sin alminnelighet bør kantvegetasjon beholdes og strandsoner og bredder skjermes mot utbygging, utfylling og andre skjemmende inngrep.

Bymarker og tettstedsnære turområder

Strategier:

1. Kommunene bør tilstrebe å fastsette grenser mot marka mellom turområdene og de tilgrensende tettsteder.

2. I skogen bør det legges vekt på flerbruksløsninger.

Fjellaområder

Strategier:

1. Her bør inngrep som kan utradere naturkvalitetene og ødelegge mulighetene for uforstyrret naturopplevelse unngås.

Hovedveilandskap

Strategier:

1. Ny bebyggelse bør legges i så stor avstand fra E-6 og E-18 at den blir fullstendig skjermet, enten av eksisterende terreng, vegetasjon eller voller som legges opp og beplantes før byggestart.

2. I områder hvor slik utbygging allerede er foretatt, bør det anlegges vegetasjonsvoller.

Kulturminner og bygningsvern

Delmål:

Kulturminnene skal bevares i kulturmiljøet og være med å legge premisser for arealplanleggingen. Kulturminnene må skjøttes og skiltes slik at de gir kunnskaps- og opplevelsesverdi både for Østfolds befolkning og tilreisende

Strategier:

- 1. Informasjons- og veiledningstjenesten om kulturminner og deres bevaring bør styrkes.*
- 2. Det må legges til rette for økonomiske støtte- og låneordninger for vedlikehold av kulturminner.*
- 3. Det bør utarbeides en samlet kulturminneplan for Østfold.*
- 4. Det legges til rette for et samarbeid mellom kulturminneforvaltningen, museumsinstitusjonene og reiselivsnæringen.*

Utbyggingsmønster

Delmål:

Variasjon og mangfold tilbake til sentrumsområdene

Strategier:

- 1. Kommunene intensiverer sitt arbeid med å legge til rette for boliger av variert størrelse i sentrale områder. Omgjøring av bygninger, som har vært benyttet til annen virksomhet, kan i mange tilfeller gi gode boliger.*
- 2. Offentlige myndigheter legger seg på en restriktiv linje i saker som gjelder etablering av ny handels- og servicevirksomhet utenfor sentrale områder.*

Nærområder

Delmål:

De fysiske forhold må legges til rette for styrking av det sosiale nettverk i våre nærområder

Strategier:

- 1. Det legges til rette for varierte boliger og livsløpsboliger.*

2. *Planlegging i utbygde områder bør prioriteres.*
3. *Det legges til rette for aktivitetshus og utvidet bruk av skolebygninger og deres omgivelser.*
4. *Legge til rette for sammenhengende grøntarealer og gang- og sykkelveier.*

Kommunikasjonsårer

Delmål:

Østfold må ha et godt og hensiktsmessig kollektivtrafikk-system og et hovedveinett som sikrer grunnlag for gode levekår, miljøgevinster og et effektivt næringsliv

Strategier:

1. *Bruk av bil til person- og godstransport må begrenses både gjennom arealdisponering og forbedring av de kollektive transportmidler.*
2. *For byer og tett befolkede områder forbedres kollektivtransporttilbudet ved å øke rutefrekvensen, fortette rutenettet, redusere reisetiden ved bussprioriteringstiltak, tilpasse rutetilbudet bedre til kundenes behov, etablere bussterminaler og ruste opp holdeplassene.*
3. *For tettsteder og lite befolkede områder forbedres kollektivtransporttilbudet ved å samordne regionale bussruter, forbedre samarbeidet mellom busselskapene og NSB og ved å utrede mulighetene for et differensiert tilbud.*
4. *Stamveiene E-6 og E-18 bygges ut til 2-felt motorvei-standard.*
5. *Jernbanenettet i Østfold må utvikles til å bli raskt, effektivt og komfortabelt for befordring av personer og gods. Det må utarbeides en samlet jernbaneplan for Østfold. Mellom Oslo og Gøteborg må det fortas en rask planlegging og utbygging for høyhastighetstog.*

6. Det må bygges et skikkelig nett av gang- og sykkelveier.

7. Foreta en prinsipiell avklaring om hensiktsmessigheten av bomveifinansiering i Østfold.

8. Det foretas en snarlig avklaring av spørsmålet om sentralhavn i Østfold.

Forsvaret

Delmål:

De arealmessige forhold legges slik til rette at Forsvarets virksomhet blir en integrert del av sivil aktivitet uten gjensidig sjenanse eller hindring

Strategier:

1. Støysoner rundt skytebaner og Rygge Hovedflystasjon defineres og innarbeides i kommunenes oversiktsplaner.

2. Kommunene bidrar til inngåelse av flerbruksavtaler mellom Forsvaret, grunneiere og friluftsjakter slik at øvings-terreng, skytebaner og andre forsvarsinteresser sikres og samtidig stilles til disposisjon for andre interesser.

Omgivelsene - Forurensning

Satsningsmål:

Forurensningene må bringes ned på et nivå som ikke skader naturmiljøet eller befolkningens helse og trivsel

Luft

Delmål:

Konsentrasjonen av SO₂ og NO_x skal være på et så lavt nivå at utsatte befolkningsgrupper som allergikere og hjertesyke ikke plages. Som et minimum skal konsentrasjonen ligge under de til enhver tid gjeldende grenseverdier

Strategier:

- 1.Redusere punktutslippene fra prosessindustri.*
- 2.Redusere bruken av tung fyringsolje og kull gjennom overgang til naturgass og propan, økt bruk av tilfeldig elektrisk kraft samt energiøkonomisering.*
- 3.Redusere bruken av lett fyringsolje gjennom økt bruk av elektrisk oppvarming og energiøkonomisering.*
- 4.Redusere svovelinnholdet i oljer gjennom skjerping av forskriftene.*
- 5.Tiltak som reduserer bilbruk og styrker kollektivtrafikken.*
- 6.Reduksjon av avgassene fra kjøretøyer gjennom skjerpede avgasskrav og differensierte miljøavgifter på drivstofftyper og motorteknologi.*

Vann

Drikkevann

Delmål:

Østfolds befolkning skal være sikret tilstrekkelig drikkevann som er hygienisk betryggende og bruksmessig tilfredsstillende. Drikkevannet må tilfredsstillende helsemyndighetenes normer for drikkevannskvalitet

Strategier:

- 1. Utarbeidelse og oppfølging av planer for vannforsyningen.*
- 2. Kontroll av vannforsyningen i tråd med helsemyndighetenes krav og anbefalinger.*

Forurensning av vann

a) Utslipp til vann av organisk materiale fra treforedlingsindustrien

Delmål:

Vann som er påvirket av utslipp fra treforedlingsindustri må tilfredsstillende gjeldende egnethetskriterier for friluftsbad. Innen år 2000 bør siktedypet være 4,5 meter i Iddefjorden og ved Glommas utløp samt 6 meter i Mossesundet.

Strategier:

- 1. Skjerpede konsesjonskrav og økt rensing av utslipp.*
- 2. Overgang til mer miljøvennlig produksjon gjennom endring av prosesser, råstoffer og produkter.*

b) Jordtap og gjødslingseffekter til vann

Delmål:

Konsentrasjonen av fast materiale skal halveres innen år 2000. Konsentrasjonen av næringsstoffer skal reduseres med minst 60 prosent innen år 2000

Strategier for redusert jordavrenning fra landbruket:

- 1. Endret driftsteknikk og redusert eller områdedifferensiert jordbearbeiding. Alternative jordbearbeidingsmetoder.*
- 2. Kontrollert bortledning av overvann.*
- 3. Bruk av vintervekster og fangvekster.*
- 4. Alternative dyrkningsmåter og mer allsidig produksjon.*
- 5. Overvannskontroll og senkningstiltak.*
- 6. Gjenskaping av våtmarker og bekker med tilhørende vegetasjonsbelter.*
- 7. Omdisponering av marginale og spesielt erosjonsutsatte områder.*
- 8. Redusert bakkeplanering.*
- 9. Redusert bruk av kunstgjødsel og mer optimal gjødsling.*

Strategier for redusert punktutslipp fra landbruket:

- 1. Utbedring og utvidelse av gjødselslagre.*
- 2. Utbedring av siloanlegg.*
- 3. Utbedring av andre avløp.*

Strategier for reduksjon av kommunale utslipp:

- 1. Bygging av nye renseanlegg og utvidelse og forbedring av eksisterene.*
- 2. Økt tilknytningsgrad og utbedring av ledningsnett.*
- 3. Sørgje for optimal drift av renseanleggene.*
- 4. Tvungen slamtømming.*
- 5. Rensing av utslipp fra spredt bebyggelse.*
- 6. Forbedret kontroll av industri som er tilknyttet kommunale ledningsnett.*

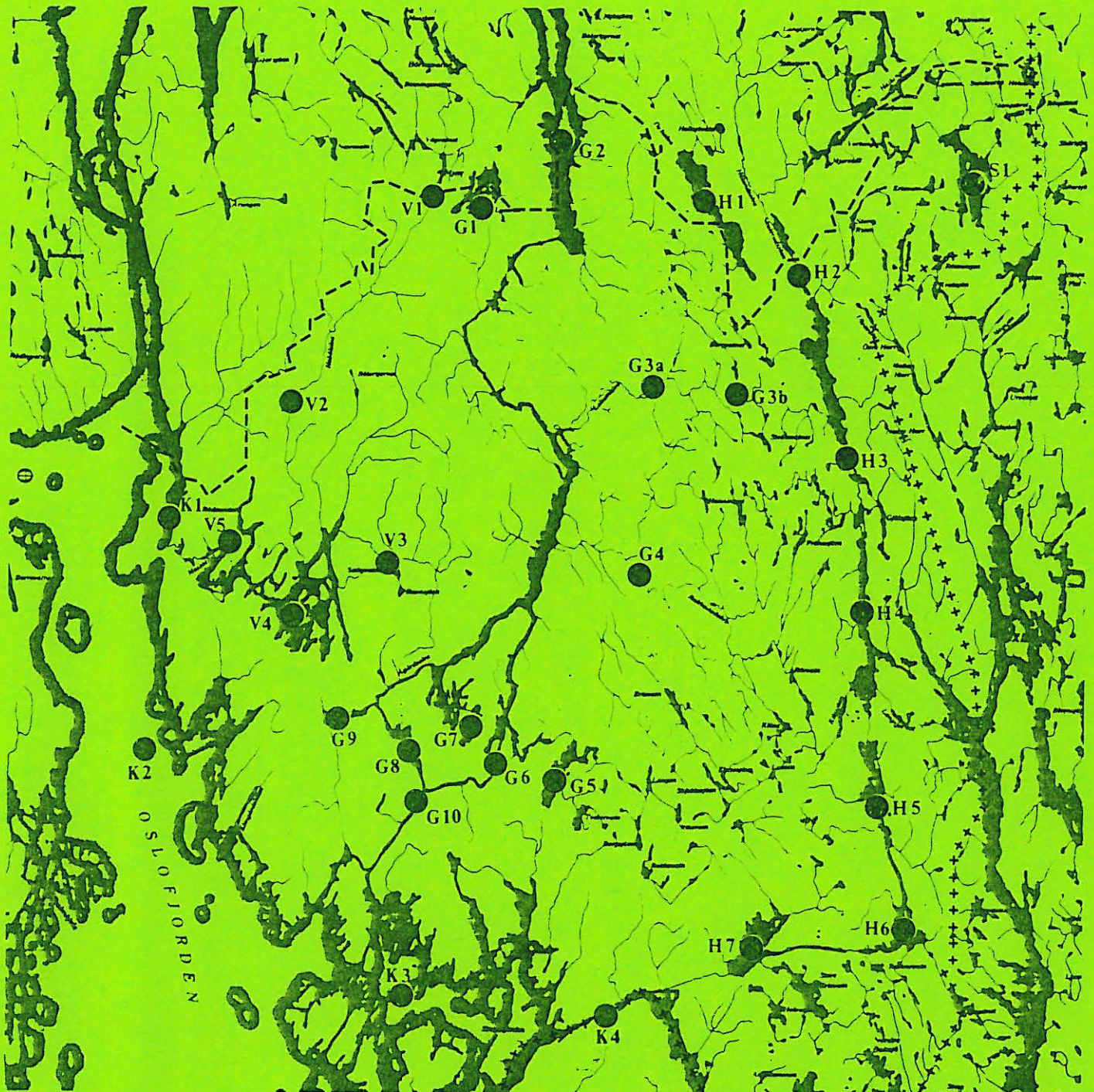
c) Avfallshåndtering

Delmål:

Innen 1994 skal det gjenvinnes 20% av husholdningsavfallet og 50% av næringsavfallet

Strategier:

- 1. Bevisstgjøring av forbrukerne.*
- 2. Innføring av kildesortering.*
- 3. Utvikle effektive systemer for sortering, innsamling, transport og gjenvinning.*

VANSJØ-HOBØLVASSDRAGET

- V 1 HJØR
- V 2 HOBØLELVA
- V 3 SÅBYVANNET
- V 4 VANSJØ - STOREFJORDEN
- V 5 VANSJØ - VANEMFJORDEN

GLOMMAVASSDRAGET

- G 1 LYSEREN
- G 2 ØYEREN
- G 3A HARAVASSDRAGET
- G 3B LUNDEBYVANNET
- G 4 RAKKESTADELVA
- G 5 ISESJØ
- G 6 GLOMMA OPPSTRØMS SARPSFOSSEN
- G 7 TUNEVANNET
- G 8 VISTERFLO
- G 9 SKINNERFLO
- G 10 GLOMMA NEDSTRØMS SARPSFOSSEN

HALDENVASSDRAGET

- H 1 ØGDEREN
- H 2 SKULLERUDSJØEN
- H 3 RØDENESSJØEN
- H 4 ØYMARKSJØEN
- H 5 AREMARKSJØEN
- H 6 ASPERN
- H 7 FEMSJØEN

KYST

- K 1 MOSSESUNDET
- K 2 KYSTEN ONSØY - MOSS
- K 3 HVALER - SINGLEFJORDEN
- K 4 IDDEFJORDEN

VANN TIL SVERIGE

- S 1 RØMSJØEN

	BRUKER - INTERESSER		FORURENINGSKILDER		TILSTAND	IDEELLE MÅL		ANDRE MALSETTINGER										
	VANFORSN. REKREASJON FISKE	HUSHOLDNING LANDBRUK INDUSTRI	KVALITATIV BEDØMELSE	SIKTEDYPT (meter)						KLOROFYLL g. µg kl.a/l								
				1	2	3	4		5		6	2	4	6	8	10	12	14
V 1	1 3 2	3 3 1	EUTROF/ HUMUSPAVIRKET															
V 2	1 2 2	3 4 1	STOR PARTIKKEL- PAVIRKING															TRANSPORT AV 10 - 12.000 TONN SS/AR BØR REDUSERES MED TIL CA. 6.000 TONN SS/AR.
V 3	1 3 2+	2 4 1	EUTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
V 4	4 3+ 2+	3 4 1	MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
V 5	2 3+ 2+	3 4 1	EUTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
H 1	4 3 2+	2 3 1	MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
H 2	1 3+ 2+	4 4 1	EUTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
H 3	4 3+ 2+	4 3 1	MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
H 4	1 3+ 2+	3 3 1	MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
H 5	1 3+ 2+	2 3 1	MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
H 6	1 3+ 2+	2 3 1	OLIGOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
H 7	4 3+ 2+	2 2+ 1	OLIGOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
G 1	4 4 2	2 3 0	MESOTROF/ HUMUSPAVIRKET															
G 2	4 3+ 2+	3 3 2	MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
G 3 A	1 2 1	4 4 2	STOR PARTIKKEL- PAVIRKING															MALSETTING BØR RELATERES TIL ÅRLIG SS- TRANSPORT P.G.A. UTFORTE MALINGER. REDUSERE FREMVEKSTEN AV GRØNNSKUMM. SEHEN.
G 3 B	1 4 2	2 3 0	EUTROF															
G 4	1 2 1	3 4 2	STOR PARTIKKEL- PAVIRKING															MALSETTING BØR RELATERES TIL ÅRLIG SS- TRANSPORT P.G.A. UTFORTE MALINGER.
G 5	4 2 2	2 3 0	MESOTROF/ HUMUSPAVIRKET															
G 6	4 2+ 2+	3 4 2	MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															FARGETALL = 120 - 200 mg Pt/l MAL = < 80 mg Pt/l
G 7	1 4 2	2 3 0	MESO/EUTROF															
G 8	1 2 3	3 4 3	MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
G 9	0 1+ 2+	2 4 3	EUTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															
G 10	0 3+ 3	4 4 4	STOR PARTIKKEL- PAVIRKING/ MILJØGIFTER, MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															BEDRE DE TRIVSELMESSIGE OG FISKERIØK- LOGISKE FORHOLD.
K 1	3+ 3+	4 2 4	MESOTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															UTSLIPP AV LIGNIN OG FIBER MA REDUSERES I BETYDELIG GRAD. BADEVANNSHYGIENEN MA FORBEDRES.
K 2	3+ 3+	2 2 1	OLIGO/MESOTROF															LOKALE BEHOV FOR BEDRING AV BADEVANNS- HYGIENEN.
K 3	4 4	4 4 4	MESOTROF															BEHOV FOR BEDRING AV BADEVANNSHYGIENEN I HELE OMRADET.
K 4	2+ 2	3 2 4	EUTROF/ PARTIKKELPAVIRKET															UTSLIPP AV LIGNIN OG FIBER MA REDUSERES I BETYDELIG GRAD. BADEVANNSHYGIENEN MA FORBEDRES.
S 1	1 2+ 2+	1 2 0	OLIGO/MESOTROF HUMUSPAVIRKET															FORSURINGSSTRUKT.

INNDDELING:

- 0 INGEN
- 1 LITEN
- 2 MODERAT
- 3 MARKERT
- 4 STOR

EKSISTERENDE TILSTAND

IDEELLE MÅL

EKSISTERENDE TILSTAND

IDEELLE MÅL

